

ΜΑΚΕΔΟΝΙΚΕΣ ΗΜΕΡΕΣ

ΕΤΟΣ Α. Τεύχος 3.

ΜΑΪΟΣ 1932

ΑΠΟ ΤΟΝ "ΟΙΔΙΠΟΔΑ ΤΥΡΑΝΝΟ,,

ΠΑΡΟΔΟΣ

Στε. α— Γλυκόλαλε χρησιμέ τοῦ Δία
τί τάχα μᾶς μηνᾶς πετώντας
ἀπ τοὺς ὀλόχρυσους Δελφούς
στή δοξασμένη Θήβα ;
Ἐπόλλωνα, τῆς Δήλου βασιλιά,
φόβος μου σφίγγει τὴν καρδιά,
καὶ τρέμω ἂν νέο ἢ ἂν παλιὸ θά ὀρίσης χρέος.
Μίλα, θεῖε χρησιμέ, χρυσοῦς Ἐλπίδας τέκνο.

Αντ. α— Τοῦ Δία κόρη, ἀθάνατη Ἀθηνᾶ
ἔσένα πρῶτα ἐπικαλοῦμαι,
κ' ἐσὸν Ἄρτεμη τὴν πόλη μας πὸν σκέπεις
καὶ δοξασμένη μὲς στὴν ἀγορὰ
τὴν κυκλικὴ σ' ἔχουν θροنیῳσαι,
κ' ἐσὸν τοξότη Ἐπόλλωνα
κ' οἱ τρεῖς μαζί τὴ χάρη σας νὰ δείχτε
κι ἀπὸ τὴ συφορὰ νὰ μᾶς λυτρώστε.
Σὰν κάποτε πὸν διώξατε τὴ φλόγα
τοῦ κακοῦ, πὸν ἀπάνω μας φτερούγιζε
ἔτσι καὶ πάλι νὰ μᾶς φυλάξετε.

Στε. β— Ἀλί μου, ἀμέτρητους καιημοὺς τραυῶ
κι ὁ κόσμος ὅλος πάσχει καὶ τοῦ ἀνθρώπου
δὲν μπορεῖ ὁ νοῦς νὰ βρῆ γιαιτρεῖα καμμιᾶ.
Στὸν πλούσιο τόπο μας σιαρτὰ πιά δὲ φυτρώνουν,

οἷτε οἱ γυναῖκες μας βαστοῦν στὶς γέννες.
Κοπάδια ἀπὸ πολῖτες
σὰν τὰ γοργόφτερα πουλιά,
γοργότερα κι ἀπ τὴ φωτιά
ὄρμουσιν στὴν κατοικία
τοῦ μαύρου κι ἄραχου Ἐδη.

- Ἄντ. β - Ἐφανισμένη ἡ χώρα. Παιδιά μωρὰ
μένουν στοὺς δρόμους σωριαστὰ χωρὶς ταφή
καὶ δὲν πονεῖ κανεὶς τὸ θάνατό τους.
Μάννες μὲ κατάσπρα μαλλιά
γυναῖκες πονεμένες,
μπρὸς στοὺς βωμοὺς πεσμένες,
παρακαλοῦνε τοὺς θεοὺς νὰ σώσουν
τὴν πόλη ἀπὸ τὸν ἄδικο χαμό.
Ἰχοῦν ὀλοῦθε προσευχῆς
καὶ σμίγουνε μὲ τὶς κραυγῆς
θρηνοὶ καὶ στεναγμοί.
Βόθη Ἄθηνᾶ, χρυσὴ τοῦ Δία κόρη
καὶ γῦρε σπλαχνικὸ τὸ πρόσωπό σου.

Στο. γ' - Τὸν Ἄρη τὸν ἀκράτητο πὸν δίχως
τᾶρματά του χόιμηξε ἐδῶ σκορπώντας
φλόγα καὶ θάνατο παντοῦ καὶ θρήνους,
κάνε Ἄθηνᾶ τὸν τόπο μας ν' ἀφήσει,
μὲς στὶς σπηλιῆς νὰ ποντιστῆ τῆς Ἀμφιτρίτης
ἢ στάφρισμένα κύματα τοῦ Θρακικοῦ πελάου.
Γιατὶ ἂν ἀπεύραχτους ἡ νύχτα μᾶς ἀφήσει
πλακῶν ἢ μέρα νὰ μᾶς ἀφανίσῃ.
Πατέρη Δία, πὸν κρατᾶς τὶς ἀστραπῆς
κεραύνωσε τὸ μισητὸ θεό.

Ἄντ. γ - Ἐπόλλωνα τῆς Λυκίας βασιλιά
παρακαλῶ τάνικητά σου βέλη
ἀπ τὸ χρυσὸ σου τόξο νὰ σκορπᾶς
διώχνοντας τοὺς ὄχτρούς. Μὲ τὰ δαυλιὰ τῆς
ἡ Ἄρτεμη ἄς τὸν κάψῃ τ' ἀναμμένα.

πὸν ὀλονυχτὶς μ' αὐτὰ μὲς στῆς Λυκίας
γυρῖζει τὰ βουνά. Βάχχε κ' ἐσὺ
μὲ τ' ἀναμμένο πρόσωπο, πὸν στέμμα
χρυσὸ φορεῖς, τοῦ τόπου μας καμάρι,
πὸν κ' οἱ Μαινάδες σ' ἀκλουθοῦν, νὰ κάψῃς
μὲ φλογερὸ δαυλὸ τὸν ἄτιμο θεό.

Μετάφρ. ΟΡΕΣΤΗ ΣΧΙΝΑ

ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΔΙΑΝΟΟΥΜΕΝΟΙ

Ο ΛΥΤΡΩΤΗΣ ΘΕΟΣ

Σκλαβιά! Σκλαβιά κοινωνική καὶ σκλαβιά πνευματική!
Σκλαβιά ἔξωτερική καὶ σκλαβιά ἔσωτερική. Ὁς θεσμὸς πολιτικο-
κοινωνικὸς ἢ ὡς κατὰστασι πνευματική. Στὸ ἓνα ἐπίπεδο: ἀρ-
χαῖοι δοῦλοι, μεσαιωνικοὶ δαυλοπάροικοι, σημερινοὶ σκλάβοι τῆς
δουλειᾶς, τῆς μηχανῆς, τῆς ὑλικῆς ἀνίγκης, καὶ ταυτόχρονα, ὄλοι
τοὺς δοῦλοι τῆς ἀμάθειας· στὸ ἄλλο: πνευματικοὶ δοῦλοι τῆς πρό-
ληψης, τῆς πλάνης, τῆς συνήθειας, τῆς παράδοσης, τοῦ πάθους,
τοῦ φανατισμοῦ.

Μέσα στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητος, ἀπὸ τὰ πιὸ παλιὰ χρό-
νια ἴσαμε σήμερα, τὰ δυὸ αὐτὰ εἶδη τῆς σκλαβιάς στάθηκαν πάν-
τα ἡ μεγαλύτερη αἰτία τῆς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων, τὸ μεγα-
λύτερο ἐμπόδιο στὴν ἀρμονικὴ ἐξέλιξι τῆς ζωῆς. Τὸ πρῶτο εἶδος
φέρει ἀναγκαστικὰ μαζί του καὶ τὸ δεύτερο· ὅμως ἀπὸ τὴ
διπλῆ αὐτὴ σκλαβιά, ὑπάρχει καὶ μιὰ τρίτη: ἡ σκλαβιά στὸ οἰ-
κονομικὸ καὶ ἠθικὸ συμφέρο, στὸ χρῆμα καὶ στὴ φιλοδοξία, στὴν
ἀχορταγιά καὶ στὴν ἐγωπάθεια. Μὰ ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ τὸ
τελευταῖο αὐτό.

Ἄν ἡ πνευματικὴ δουλεία μπορῇ νὰ ἐξηγηθῇ γιὰ ὅποιον
εἶναι σκλάβος τῆς δουλειᾶς καὶ μένει βυθισμένος μέσου στὰ πυκνὰ
σκοτάδια τῆς ἀμάθειας καὶ τῆς ἀμορφωσιάς, γιὰ τὸν ἀνθρωπο
ὅμως πὸν φιλοδοξεῖ νὰ λέγεται μορφωμένος, φωτισμένος, διανο-
οῦμενος, ὀδηγητής, ἡ πνευματικὴ σκλαβιά εἶναι σωστὴ καταισχύνῃ.

Πόσα παραδείγματα τέτοιας τυφλής δουλείας δὲ διαπιστώνομε κά-
θε μέρα μέσα στὴ γύρω μας πνευματικὴ ζωὴ!

Γιὰ νὰ καθορίσωμε καλὰ καὶ νὰ αἰτιολογήσωμε σωστὰ τὸ
παθολογικὸ αὐτὸ πνευματικὸ φαινόμενο πρέπει ν' ανατρέξωμε στὶς
ἀρχικὰς πηγὰς του. Καὶ τέτοιαι εἶναι δύο: ἀπὸ τὴ μιὰ μεριὰ ἡ
ἴδια ἡ φύση ποὺ δημιουργεῖ τίς τέτοιαις ἢ τέτοιαις πνευματικὰς
ιδιοσυγκρασίαις ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἡ κοινωνία, ἡ ἀγωγή, τὸ περιβάλ-
λον, ποὺ ἐπιδρᾷ πάνω στὸν ἄνθρωπο, ὡς οἰκογένεια, ὡς σχολεῖο,
ὡς ἔντυπο, ἔτσι ἢ ἄλλιῶς. Φύση λοιπὸν καὶ κοινωνία, νὰ οἱ δύο
δημιουργοὶ τῆς διανοητικῆς ιδιοτυπίας, τοῦ πνευματικοῦ διαφο-
ρισμοῦ τῶν ἀνθρώπων. "Ὅταν ἓνας δὲν ἔχῃ προικιστῆ ἀπὸ τὴ φύση
μ' ἓνα φυσιολογικὰ κανονικὸ ποσὸ ἀντιληπτικότητος καὶ ἐξυπνά-
δου, ὅταν εἶναι φύσει ἀνίκανος νὰ συλλάβῃ, νὰ νοιώσῃ καὶ νὰ
ἐξηγήσῃ τὰ κεντρικὰ προβλήματα τῆς ζωῆς, ὅταν εἶναι φύσει λει-
πυὸς καὶ καθυστερημένος πνευματικὰ, πῶς μορεῖς νὰ εἶσαι βέ-
βαιος, ὅτι ὁ πνευματικὰ ἀντικανονικὸς αὐτὸς ἄνθρωπος δὲ θὰ
λοξοδρομήσῃ καὶ δὲ θὰ παραπλανηθῇ μέσα στὸ ἀφρημένο χάος
τῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν ἰδεῶν; "Ὅταν ἡ λογικὴ καὶ διεισδυτικὴ
δύναμη ἐνὸς ἀνθρώπου εἶναι φυσιολογικὰ τόσο λίγη, ὥστε νὰ μὴ
μπορῇ ν' ἀγκαλιάσῃ τὸ σύνολο καὶ τὸ βάθος τῶν προβλημάτων, νὰ
μὴ μπορῇ νὰ φτάσῃ στὴ φιλοσοφικὴ ἐνόρασή τους, νὰ μὴ μπορῇ νὰ
βρῇ τὰ πρῶτα αἷτια τῶν ἰδεῶν, τῶν γεγονότων καὶ τῶν καταστά-
σεων, τότε πῶς δὲν εἶναι φυσικὸ ὁ τέτοιος ἄνθρωπος νὰ κατα-
τήσῃ, ἀργὰ ἢ γρήγορα, πνευματικὸς δοῦλος; "Ὅταν ἡ φύση μοι-
ράσῃ τόσο ἄνισα τὰ δῶρα της, καὶ προικίσῃ τὸν ἓνα μὲ πνευματικὴ
ἀνωτερότητα καὶ πλεονεχτικότητα, μὲ κριτικὴ ἱκανότητα βαθειὰ
καὶ ἔντονη, ἐνῶ τὸν ἄλλο τὸν καταδικάζει σὲ κατωτερότητα καὶ
μειονεχτικότητα διανοητικὴ καὶ σὲ ἀνικανότητα κριτικὴ, πῶς θὰ
μπορέσῃ ὁ δεύτερος αὐτὸς νὰ προσανατολιστῆ σωστὰ καὶ σταθερὰ
μέσα στὰ πολυποίκιλα καὶ ἀλληλομαχόμενα ἰδεολογικὰ ρεύματα
τῆς πνευματικῆς ζωῆς;

Καὶ ἔρχεται ἔπειτα τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον νὰ δυναμώσῃ ἢ
νὰ ἀδυνατίσῃ, νὰ συμπληρώσῃ ἢ νὰ βλάψῃ, ν' ἀποτελειώσῃ ἢ νὰ
καταστρέψῃ, τὸ ἔργο τῆς φύσης. Γιὰ τὸν εὐνοημένο πνευματικὰ
ἀπὸ τὴ φύση, ἡ γόνιμη καὶ εὐεργετικὴ ἐπίδραση τοῦ περιβάλ-
λοντος τοῦ δυναμώνει τὴν πλούσια φυσικὴ του κληρονομία ἐνῶ

ἀντίθετα, ἡ στρεβλωτικὴ καὶ ἀποχαυνωτικὴ ἐπίδραση τῆς κοινω-
νίας θὰ τοῦ ἀμβλύνη—λιγότερο ἢ περισσότερο—ἢ θὰ τοῦ μαρᾶνη
δλότελα τὸ φυσικὸ του δῶρο. "Ὅπως πάλι, γιὰ κείνον ποὺ εἶχε
τὴν ἀτυχία νὰ μὴ γνωρίσῃ τὴ στοργὴ καὶ τὴ γενναιοδωρία τῆς
φύσης, τὸ εὐνοϊκὸ κοινωνικὸ περιβάλλον θὰ τοῦ ἀναπληρώσῃ κά-
πως τὴ φυσικὴ του ὑστέριση· ἐνῶ ἀντίθετα, ἡ ἀποτυφλωτικὴ ἐπί-
δραση τῶν γύρω του θὰ τοῦ κλείσῃ δλότελα τὰ μάτια τῆς ψυχῆς
καὶ θὰ τὸν βυθίσῃ γιὰ πάντα μέσα στὸ πνευματικὸ σκοτάδι, μέσα
στὴν πνευματικὴ σκλαβιά.

Μὰ ἄς δεχτοῦμε τώρα—ἄνθρωπε ἐσύ, ποὺ θέλεις νὰ λέγῃσαι
μορφωμένος, διανοούμενος, ἐπιστήμονας, εἴτε ἐργάτης τοῦ Λόγου
εἶσαι, εἴτε τῆς Τέχνης, εἴτε τῆς Ἀλήθειας ἐρευνητῆς εἶσαι, εἴτε
τοῦ Αἰσθήματος τραγουδιστῆς — ἄς δεχτοῦμε πῶς ἡ φύση στά-
θηκε γιὰ σένα μητέρα στοργικὴ. Πρέπει νὰ τὸ δεχτοῦμε αὐτὸ,
σὺν πιθανόν, σὺν πολὺ πιθανόν, μιὰ ποὺ βρέθηκες σήμερον νὰ εἶσαι
ἓνας ἄνθρωπος τοῦ πνεύματος, ἓνας διανοητῆς, ἢ ἓνας καλλιτέχνης,
ἀδιάφορο ἂν μὲ περισσότερη ἢ λιγότερη ἀξία, ἀδιάφορο ἂν μὲ πε-
ρισσότερη ἢ λιγότερη φήμη. "Ἔτσι ἢ ἄλλιῶς, θεωρεῖσαι ἀπὸ ἓνα
κοινόν, μικρότερο ἢ μεγαλύτερο, σὰ μιὰ ἐστία φωτεινῆ ποὺ σκορ-
πᾶς γύρω σου ἓνα κάποιο πνευματικὸ φῶς, ὀχρότερο ἢ ἔντονωτερο.

Μέσα στὶς μοναδικὰ κρίσιμες στιγμῆς ποὺ περνᾷ σήμερον ἡ
ἀνθρωπότητα, εἶναι τεράστια ἡ εὐθύνη σου, ἀνθρώπε μου. "Ἄν
ἔτυχε νὰ ἔχῃς ἐπιχειρήσῃ καὶ νὰ ἔχῃς ἀποτελειώσῃ τὴν αὐτοἔρευνα,
τὸν αὐτοἔλεγχον, τὴν αὐτοκριτικὴν τοῦ ἐσωτερικοῦ σου κόσμου· ἂν
ἔτυχε νὰ ἔχῃς διαπιστώσῃ, ὅτι βρίσκεσαι σὲ ἄρμονία πρὸς τὴν ἐπι-
ταγὴν τῶν τωρινῶν στιγμῶν, ὅτι στέκεσαι στὸ ὕψος τῶν κοινωνικῶν
ἀναγκῶν τῆς σημερινῆς μεταβατικῆς ἐποχῆς—τῆς ἐποχῆς ποὺ ἐγκυ-
μονεῖ καὶ προετοιμάζει τὸ ἀνώτερο κοινωνικὸ Αὔριο—αἶ, τότε
μορεῖς νὰ εἶσαι ὑπερήφανος καὶ νὰ συνεχίσῃς τὸ δρόμον σου. Ἡ
δράση σου καὶ ἡ ἐπίδρασή σου εἶναι πραγματικὰ διαφωτιστικὴ,
πραγματικὰ ἐξυπηρετικὴ καὶ ἐξυψωτικὴ τῆς ζωῆς. Μὰ ἂν δὲν
ἔτυχε ἀκόμη νὰ κάνῃς τὸν ἐσωτερικόν σου καθαρμό, τὸν πνευμα-
τικόν σου συγχρονισμόν, σκέψου τὸ ὑπέροχον χρέος σου πρὸς τὸ
Αὔριον αὐτὸ καὶ φανού ἄξιον τοῦ τίτλου τοῦ διανοουμένου. Σκύψε
βαθιά μέσα σου καὶ κοίταξε, ἥρεμα καὶ νηφάλια, χωρὶς πάθος,
χωρὶς φανατισμόν, χωρὶς προκατάληψιν: γεννήθηκες καὶ ἀνατρέ-

φηκες μέσα σ' ένα ώρισμένο οικογενειακό περιβάλλον και από-
χτησες σιγά-σιγά ένα ώρισμένο ποσό αντιλήψεων και συνηθειών·
μορφώθηκες μέσα σ' ένα ώρισμένο σχολικό περιβάλλον και δέ-
χτηκες ένα ώρισμένο ποσό γνώσεων και ιδεών· έζησες μέσα σ' ένα
ώρισμένο κοινωνικό περιβάλλον, και απόχτησες τις άρχές του και
μιμήθηκες τούς τρόπους ενεργείας του και προσαρμόστηκες στη
δική του μανταλιτέ· μελέτησες νέος τὰ πνευματικά έργα ώρισμένων
δημιουργών και μέσα στο άνύποπτο πνεύμα σου οι γνώμες των
και οι πεποιθήσεις των και τὰ κηρύγματα των ζυμώθηκαν σιγά-
σιγά με τή δική σου άγουρη σκέψη.

Τις περισσότερες από τις ιδέες και τις αντιλήψεις αυτές τις
άκουσες τις μελέτησες και τις δέχτηκες όταν άκόμα ή κρίση σου δέν
ήταν άρκετά ώριμη και μεσωμένη, όταν τὸ πνεῦμα σου ήταν γυμνό,
παρθενο, άδοκίμαστο, άπειρο, άκαλλιέργητο. Πήρες ὅ,τι πήρες, ὅχι
γιατι ήσουν ικανός νά τὸ κρίνης μόνος σου και νά τὸ βρής σωστό
και άληθινό, αλλά γιατί οι άλλοι σου είπαν και σέ έπεισαν πώς εί-
ναι σωστό και άληθινό. Δέχτηκες, ὅ,τι δέχτηκες, δουλεύοντας στο
κῦρος και στην αυθεντία τῶν άλλων. "Αν τὰ πνευματικά σου αυτά
άποχτήματα μποροῦν νά έναρμονιστοῦν προς τις ανάγκες και τις
άπαιτήσεις τῆς σημερινῆς κοινωνικῆς και πνευματικῆς ζωῆς, τότε
μπορεῖς νά τὰ κρατήσης ὡς φῶτα οδηγητικά τοῦ δρόμου τῆς ζωῆς
σου και μπορεῖς νά τρέφης μέσα σου εὐγνωμοσύνη σ' ὅλους εκεί-
νους ὅσοι στάθηκαν για σένα άληθινοί χειραγωγοί και φωτοδό-
τες. Μά αν τ' άποχτήματά σου αυτά είναι παλιωμένα, γερασμένα
και άχρηστα για τὸ σημερα, αν είναι άνίκανα νά σου δώσουν
κατευθυντήριες γραμμές μέσα στα σημερινά κοινωνικά, πολιτικά
και πνευματικά προβλήματα, αν δέν είναι πιὰ άλήθειες επιστημο-
νικές, αλλά κατάντησαν απλά δόγματα, τότε άδίσταχτα και άνίλευ
ελαφρώσου από τὸ περιττό αυτό βάρος. Μονάχα περιττό; Ὁλέ-
θριο, αντικοινωνικό, αντιζωϊκό! Γιατι σ' εμποδίζουν νά διακρί-
νης τὴν πραγματικὴ άλήθεια, νά βρής τὸ δρόμο πὸν οδηγεί προς
τὸ υψηλότερο, τὸ καλύτερο, τὸ ὁμορφότερο, τὸ ανθρωπινότερο, τὸ
δικαιότερο. Από τὸ παρελθόν, από τὴν παράδοση—τὴν ὁποια-
δήποτε παράδοση: εθνική, κοινωνική, πολιτική, ήθική, θρησκευ-
τική—κράτησε μονάχα και αποκλειστικά ὅ,τι δέ στέκεται εμπόδιο
στην πρόοδο, στην εξέλιξη, στον ανώτατο ήθικό νόμο. Και ήθικός

νόμος για τὴν ανθρωπότητα — ὁ μόνος ανώτατος, ὁ μόνος από-
λυτος, ὁ μόνος οὐσιαστικός και πραγματικός—είναι ἡ ανάγκη τῆς
θλικῆς και πνευματικῆς εὐτυχίας και χαρᾶς ὅλων ανεξαιρέτως τῶν
μελῶν τῆς κάθε ανθρωπίνης κοινωνίας. Για ένα πνεῦμα ανεξάρ-
τητο και άδούλωτο, για μιὰ ανθρωπιστικά παλλόμενη ψυχή πὸν
μέσα στις φτεροῦγες τῆς συμπόνιας και τῆς αγάπης της λιχταρά
ν' άγκαλιάσει ὀλόκληρη τὴν ανθρωπότητα, ειρηνεμένη, αδελφω-
μένη και ὅσο είναι ανθρωπίνα δυνατὸ εὐτυχισμένη,—ποιὸς άλλος
μπορεῖ νά είναι ὁ ήθικός νόμος παρὰ ἡ διπλῆ τούτη άρχή, ἡ
αὐταπόδειχτη, ἡ ασάλευτη, ἡ αναμφισβήτητη, ἡ απόλυτη: από
τὴ μιὰ μεριά: ὁ κάθε ανθρωπος έχει καθήκον νά προσφέρει στο
σύνολο τὴν κοινωνικά χρησιμη εργασία του, χειρωνακική ἢ πνευ-
ματική ἢ συνδυασμένες και τις δυό, ανάλογα με τις φυσικές του
ικανότητες και με τις κοινωνικῆς ανάγκες· και από τὴν άλλη: ὁ
κάθε εργαζόμενος ανθρωπος έχει ἴσο δικαίωμα στα ὕλικά, πνευ-
ματικά και καλλιτεχνικά αγαθά τῆς ζωῆς.

Νά λοιπόν, ανθρωπε τοῦ πνεύματος, τὸ κριτήριο με τὸ ὁποῖο
θα κρίνης, θα έλέγξης, θ' αναλύσης και θα συγκρίνης τὸν έσω-
τερικό και τὸν έξωτερικό σου κόσμο, τὸν ιδεολογικό κόσμο πὸν
βρίσκεται μέσα σου και τὴ γύρω σου κοινωνική πραγματικότητα.
Εἶναι ὁ ήθικός αυτός νόμος. Ερεῦνησε βαθιά μέσα σου και—
άρκει νά είσαι απλὸς και τίμιος — θα τὸν ανακαλύψης. Με τὸ
νόμο αυτό, ὡς ὕπλο και εφόδιο πνευματικό, καθάρισε και ανα-
νέωσε τὸ έσωτερικό σου, συγχρονίσου, ξεανθρωπίσου, λυτρώσου
από τὴν πλάνη, τὴ συνήθεια, τὴν πρόληψη, τὴν προκατάληψη.
Ἄλύπητα και ήρωικά πέταξε και σύντριψε ὅ,τι δέ βρής μέσα σου
σύμφωνο με τὸν ἱερὸ αυτό νόμο. Τὸ πνεῦμα σου, καθαρισμένο πιὰ
από κάθε σκουριά τοῦ παρελθόντος και τῆς ρουτίνας, θα σου δείξη
τότε τὴν ὀλόφωτη άλήθεια, τὴν υπέρλαμπρη ὁμορφιά, τὸ μαγικό
μεγαλειο, τὴ θεϊκὴ καλωσύνη, τὴν υπέρτατη δικαιοσύνη τοῦ νόμου
αὐτοῦ, πὸν πηγάζει ἅμεσα από τις πιὸ βαθιές ανάγκες τῆς Ζωῆς.

"Ανθρωπε τοῦ πνεύματος, πὸν προορισμὸ έχεις νά φωτίξης
προς τὴν άλήθεια, τὴν ὁμορφιά, τὴ δικαιοσύνη, ὁ λυτρωτῆς θεὸς
— λυτρωτῆς τοῦ πνεύματός σου και λυτρωτῆς τῶν συνανθρώπων
σου— βρίσκεται μέσα σου. Εἶναι ἡ φωνὴ τοῦ λογικοῦ σου, τῆς
συνείδησής σου, τοῦ ανθρωπισμοῦ σου. Με μιὰ άμείλιχτη προσ-

πάθεια πνίξε μέσα σου τὴν πολύβοη ταραχὴ τῶν πλανῶν, τῶν μικροτήτων, τῶν ἀδυναμιῶν. Ἄφησε τὴ φωνὴ τοῦ θεοῦ σου ν' ἀκουστῆ—μέσα στὰ κατάβια τοῦ εἶναι σου—ἐλεύθερη καὶ κυριαρχική. Ἐλευθέρωσε τὸ θεό σου ἀπὸ τὰ δεσμὰ ποὺ τὸν πνίγουν, ὑποτάξου στὴ φωνὴ του, ἀκολούθησέ την, γίνε ἀληθινὰ ἄνθρωπος, κλεῖσε μέσα σου τὸ συνάνθρωπό σου—καὶ βοήθησε καὶ ἐργάσου καὶ σύ, μὲ πίστη, μὲ θέρμη καὶ μὲ ἀφοσίωση, γιὰ νὰ ἐπικρατήση κάποτε πᾶνω στὴ γῆ μας μιὰ ζωὴ μὲ περισσότερη χαρὰ καὶ μὲ λιγότερο πόνου, μὲ περισσότερη ἀγάπη καὶ ἀλληλεγγύη καὶ μὲ λιγότερο ἐγωϊσμό.

Θ. ΒΑΙΖΙΩΤΗΣ

[Παρακάτω δημοσιεύουμε ποιήματα τῶν κ. κ. Γ. Κοτζιοῦλα, Χ. Ἀλεξίου καὶ Ἀπ. Μαγγανάρη. Ἡ παράθεση εἶναι σκόπιμη. Μπορεῖ σ' ἄλλα ποιήματά τους οἱ τρεῖς ποιητὲς νὰ μὴν ἔχουν καμμιάν ἐσωτερικὴ συγγένεια. Μὰ σ' αὐτὰ ποὺ παραθέτουμε ὑπάρχει κάτι, ποὺ τὰ πλησιάζει μοιραῖα: οἱ καὶ τὰ τρία ἀναδίνουν τὴν αἴσθησι τῆς πραγματικῆς ζωῆς.

Ἐξηγοῦμαι. Ἄν ὁ ἐξπρεσσιονισμὸς δίνει τὴν ἀφηρημένη ἐννοια τῶν πραγμάτων ἂν ἐξ ἄλλου ὁ ρεαλισμὸς δίνει τὴν καλλιτεχνικὴ ἐποπτεία τῆς πραγματικότητας, πετυχαίνεται αὐτὸ τὸ πρᾶμα μὲ μέσο τὸ σημαντικὸ ἐκεῖνο αἰσθητικὸν ὄρο, ποὺ τὸν ὀνομάζουμε «πλαίσωση» δηλ. τὴ συνείδησι—ποὺ εἶναι διαρκῶς παροῦσα—τῆς διαφορᾶς τῆς πλασματικῆς ἀπὸ τὴν πραγματικὴν ζωὴ. Ἡ αἰσθητικὴ ἔκφρασι ἑνὸς καναριοῦ ποὺ τραγουδάει π.χ. παρέχει ὅλη τὴ βεβαιότητα, ὅτι δὲν πρόκειται ἀλήθεια ποτὲ ν' ἀκούσομε τὴν πραγματικὴ φωνὴ του. Ὅμως ἐδῶ, μέσ' ἀπ' τὰ ποιήματα αὐτὰ τὰ παρακάτω, ἀναδίνεται μιὰ αἴσθησι τῆς πραγματικότητος, τοῦ πόνου, τοῦ πραγματικοῦ πόνου. Νομίζεις γιὰ μιὰ στιγμὴ, ὅτι μεσ' ἀπ' τὸ ποίημα ὀρθώνεται ὁ ἄνθρωπος, ποὺ πονεῖ—καὶ τονίζει θλιβερά, πολὺ κοντὰ σταυτιά σου, τὴν ἀνατριχιαστικὴν ἐλεγεία τῆς ζωῆς του καὶ πάλι—στὸ τέλος τῆς στροφῆς—βουτᾶει καὶ χάνεται.

Ἐδῶ πρόκειται γιὰ μιὰ νέα τέχνη ποὺ δὲν προσέχτηκε καθόλου ὡς τώρα. Αὐτὴ ποὺ θὰ τὴν ὀνομάσω ἄμεση ἢ αἰσθησιακὴ τέχνη.

Ἄλλο ζήτημα, ὡς ποῖο σημεῖο κατορθώθηκε νὰ βρῆ τὴν ἔκφρασι τῆς ἡ τέχνης αὐτῆς στὰ προκείμενα ποιήματα]. Π. ΣΠΑΝΔ.

ΑΠΟΓΟΗΤΕΥΣΗ

ὦ, μὴ μοῦ λὲς πὼς τάχα δείλιασα
μὲς στῆς ζωῆς μου τὸν ἀγῶνα
κι ἂν ἐνικήθηκα, δὲ λύγισα
μπροστὰ στὴ μοῖρα μου τὸ γόνα.

Σταλιά, σταλιά μὲς στ' ἄγριο πάλεμα
χύθη τὸ αἷμα μου στὸ χῶμα
καὶ στὶς στεγνὲς νοιώθω τὶς σάρκες μου
τὰ νύχια τῆς μπηγμέν' ἀκόμα.

Ἄρματωσιά μου: ἐλπίδες κι ὄνειρα
ποῦ ἦταν πουλιὰ κ' εἶχαν σκορπίσει
—τ' ἄγριο γεράκι σὰν ἐχύμηξε—
κι ἀνέλπιδο μ' ἔχουν ἀφήσει.

Πετάξανε κι ἀντάμα πήρανε
κάποια λαχτάρια, κάποιον πόθο
γιὰ τὴ ζωὴ μου ποὺ μοῦ ἀπόμεινε...
καὶ τὴν καρδιά μου ἄδεια τὴ νοιώθω.

Καὶ καρτερῶ μὲ πόνου ἀνείπωτο
νὰ ξαναρθοῦνε, Θεέ μου! πάλι
μὰ σκόρπια αὐτὰ πετοῦν καὶ χάνονται
—ξερόφυλλα σ' ἀνεμοζάλη.

Λιτόχωρο

ΧΑΡΗΣ ΑΛΕΞΙΟΥ

ΠΑΡΑΘΕΡΙΣΜΟΣ

Νὰ ἴχης ἀνάγκη τάχ' ἀπὸ ἄερα,
νὰ μὴ σοῦ κἀνη τοῦτος ὁ κοινός,
τὸ χέρι στὸ θερμόμετρο ὀλημέρα
κι ἀκόμα νὰ σ' ἀνέχετ' ὁ οὐρανός.

Ξάπλα στὸ χῶμα καὶ νὰ παρασταίνης
τὸ μελλοθάνατο ἢ τὸν ποιητή,
βέβαιος, πὼς ὅσο κι ἄν τὴν ἀνασαίνης
τοῦ πεύκου ἢ μυρουδιά εἶναι περιττή.

Ἄμα—σημεῖο ἀργίας—ἀνατέλλει
ὁ ἥλιος ὁ λαμπρὸς τῆς Κυριακῆς,
νὰ ξεκινᾷς πεζὸς γιὰ τὴν Πεντέλη
ὅπου ἔν' ὁ πειρασμὸς ὁ πιὸ γλυκός.

Τὴ νύχτα μέσ' ἀπὸ ἔνα σπιτομάντρι
ν' ἀκοῦς νταούλια, πίπιζες ν' ἀκοῦς
καὶ νὰ ξεχνᾷς ἂν εἶσαι στὸ Χαλάντρι
ἢ σὲ τόπους παραδεισιακούς.

Ἄθῆνα

Γ. ΚΟΤΖΙΟΥΛΑΣ

«Ο ΑΛΛΟΣ ΔΡΟΜΟΣ»

Η ΛΥΣΙΣ

Μιά μαύρη ἀυλαία ἔπесе μπρὸς μου
καὶ μοῦ ἔκρυψε τὸ φῶς τοῦ κόσμου·
κι ὅ,τι κι ἄν γίνῃ ἐκεῖ ἀπὸ πίσω
δὲ θὰ μπορῶ πιά ν' ἀντικρύσω.

Δὲ θὰ μπορῶ πιά μήτε νὰ ἴβρω
ποιὸ φαίνεται ἄσπρο καὶ ποιὸ μαῦρο,
ποιὰ λύπη παραστρατημένη
τὰ βήματά μου περιμένει.

Δὲ θὰ μπορῶ μήτε γιὰ λίγο
ἀπὸ τὴν πλάνη μου νὰ φύγω,
θὰ ἴμαι σὰ μιὰ βαρκοῦλα μόνη
στὴ θάλασσα δίχως τιμόνι.

Καὶ θὰ μοῦ δένονται οἱ ἐλπίδες
μὲ σιδερένιες ἀλυσίδες,

ὥσπου γοργὰ θὰ καταλήξῃ
νὰ μὲ τυλίξῃ ἢ μαύρη πλήξῃ.

Μὰ τότε, ὡ τότε πιά δὲ θὰ ἔχω
νὰ λέω πὼς μ' ἄφηναν μονάχο,
ἢ Λύσις εἶναι μία καὶ ξέρει
νὰ πάη ὁλοῖσιμα τὸ χέρι.

Ἄθῆνα

ΑΠ. Ν. ΜΑΓΓΑΝΑΡΗΣ

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Rue Menken

CRACKED BUSINESS MAN BLUES

Τσακίζεται — χτυπιέται σὰ σβοῦρα — ἕνας πυρετὸς κίτρινος
καὶ κόκκινος πλημμυρίζει τὸ μυαλό του — χάνει σαράντα χρόνια —
χάνει τὴ συνέχεια τῶν ἰδεῶν του — χαμένος σὰν παιδί — κουνάει
τὴν καρτέλα του — δαγκάνει τὸ μπράτσο του — χτυπάει ἀπάνω στὸ
γραφεῖο του — φτῆνει στὰ μοῦτρα τῆς δακτυλογράφου — σκίζει
τὸ καπέλλο του — δίνει μιὰ κλωτσιὰ στὴν πόρτα, στραβομου-
τσουνιάζει στὸν ἄσανσέρ — πηδάει τὰ σκαλοπάτια — τὰ δόντια
του ζητοῦν δουλειὰ — πεινάει πολὺ — τρέχει στὸ δρόμο — τὸν
κνηγάει ἕνα πράσινο μάτι — ξαναπαίρνει δρόμο — πηγαίνει στὸ
σταθμὸ — πηγαίνει στὸ ταμεῖο — θέλει νὰ πάη στὸ Ὁμάχα —
δὲν μπορεῖ νὰ πάη στὸ Ὁμάχα — γιὰτὶ ὄχι στὸ Μποστόν, Πίτς-
πουργκ, Σιγκαπούρ — παίρνει εἰσιτήριο γιὰ τὸ Dallas. Γυναί-
κες, γυναῖκες, γυναῖκες — βλέπει πολλὰς γυναῖκες — ἐπιθυμᾷ ἕνα
χαρέμι — θὰ ἔθελε νὰ μαστιγώσῃ τίς γυναῖκες — θὰ ἔθελε νὰ σχίσῃ
τὰ φορέματά τους — τὸ μυαλό του ἐπιθυμᾷ γυναῖκες — τὰ πόδια
του ἐπιθυμοῦν γυναῖκες — μιὰ μεγάλη κόκκινη φωτιά ὅπου θὰ

σπινθηροβολοῦσαν πολλές γυναῖκες—ἐπιθυμᾷ τις γυναῖκες τοῦ σταθμοῦ—θὰ ἔθελε νὰ χτυπήσῃ τὰ πιασινὰ τους—κροταλίζει σὰν πυροτέχνημα—κροταλίζει σὰν μαστίγιο—τὸ μυαλό του ἀνάβει—γλήγορα σὰν ἀστραπή βλέπει μικρὲς κοιλίτσες, μεγάλες κοιλιές, κοιλιές γυναικῶν ἄσπρες σὰν τὸ γάλα—Ἀνεβαίνει στὸ τραῖνο—τὸ τραῖνο πάει γρήγορα—νομίζει πὼς εἶναι μιὰ μηχανὴ μὲ κοιλιὰ σιδερένια—νομίζει πὼς εἶναι ἓνας τροχὸς ποὺ γυρνᾷ σὰ σβοῦρα—σβοῦρα, σβοῦρα, σβοῦρα—νομίζει πὼς εἶναι ἡ σβοῦρα—νομίζει πὼς εἶναι ὁ σπάγγος—νομίζει πὼς εἶναι ἓνα δέμα—ἓνα δέμα μακρουλὸ καὶ σκληρὸ—σκεπάζει τὰ πόδια του—νομίζει πὼς εἶναι ἓνα περικόχλιο—νομίζει πὼς εἶναι ἓνας φαλλὸς—ἓνα μπιστοῦνι χοντρὸ ποὺ δύσκολα λυγᾷ—χτυπάει τὰ μπαγκάκια—χτυπάει, χτυπάει, χτυπάει—χτυπάει τὸ παράθυρο—ζητάει τὴ μορφή του καὶ σημαδεύει κατὰ τὴν κουρτίνα. Τὸ τραῖνο ἔχει ἀνάγκη ἀπὸ λάδι—ἄλλοιῶς δὲ θὰ φτάσῃ—βγάζει τὸ μπουκάλι του—πηγαίνει πίσω—μὰ τὸ τραῖνο λέει Ὁμάχα—Ὁμάχα-χα-χα—νομίζει πὼς εἶναι ἓνα τίναγμα—ἓνα διπλὸ τίναγμα—τινάζεται ὁ ἴδιος—αὐτὸ τὸν εὐχαριστεῖ—εὔχεται νὰ ὑπάρχει ἓνας τόπος ὅπου ὅλα νὰ κουνιοῦνται—τοῦτος ὁ τόπος δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι τὸ Ὁμάχα—εἶναι ἴσως τὸ Dallas—νομίζει πὼς εἶναι ὁ ἴδιος μιὰ γυναῖκα—μιὰ γυναῖκα χοντρή καὶ μαλακιά—ψάχνει τὸν κόρφο του—τίποτα δὲ βρίσκει—δαγκάνει νὰ μπράτσα του—τσιρίζει σὰ μιὰ σειρήνα—νομίζει, πὼς εἶναι καννίβαλος—καὶ βγάζει τὰ φορέματά του—βγάζει τὸ ποκάμισο καὶ τὰ παπούτσια—βγάζει τὸ παντελόνι του—νομίζει πὼς εἶναι ἡ ἀκτίνα—ἀκτίνα σ' ἓνα τροχαντήρι—σκαρφαλώνει στὴ στέγη—τρέχει πρὸς τὴ μηχανή—δὲν μπορεῖ νὰ τὴ σταματήσει—περνᾷ μπροστὰ ἀπὸ γάμπες καὶ «προτομές»—περνᾷ σὰ βέλος ἀπ' ἄκρη σ' ἄκρη τὰ βαγόνια—γρήγορα, γρήγορα, γρήγορα—τὸ μάλαμα ζωηρὸ καὶ γρήγορο—ὁ δρόμος βαρὺς καὶ δύσκολος—ἓνα σῶμα ἀφέθηκε νὰ πέσῃ—κ' ἔπειτα, λίγο κόκκινο.

Μετάφραση Δ. ΤΡ.

[ERNST TOLLER. Γεννήθηκε στὰ 1893. Εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ πιὸ ἀνήσυχτα πνεύματα τῆς Γερμανικῆς φιλολογίας Ἡ τέχνη γιὰ τὸν Toller εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς ἴδιας τῆς ζωῆς του. Νεαρὸς ἀκόμα πῆρε μέρος στὸ σοσιαλιστικὸ ἐπαναστατικὸ κίνημα τοῦ Μονάρχου καὶ ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὴ φυλακὴ ἔγραψε μιὰν ἀπὸ τὶς δημοφότερες ποιητικὲς του συλλογές. Τὸ πλησίασμα του πρὸς τὴ ζωὴ τοῦ ἔχει δώσει τὴν ἰκανότητα νὰ παρουσιάσῃ στὰ ἔργα του ὅλη τὴν ἐσωτερικὴ τραγικὴ ἔνταση ποὺ ἐμφανίστηκε στὴν τελευταία φάση τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ζωῆς, ἔπειτα ἀπὸ τὴν ὀρμητικὴ εἰσβολὴ τῆς τεχνικῆς μηχανικοποίησης, ὅλη τὴν ἀπογύμνωση τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς, κάτω ἀπὸ τὴν τυραννία τῆς μηχανῆς. Αὐτὴ τὴν τραγικὴ ἀποψη θέλησε νὰ ἐκφράσῃ σ' ἓνα ἀπὸ τὰ πρῶτα δράματά του, δραματοποιώντας τὴν ἐξέγερση ποὺ ἐσήκωσεν ἀνάμεσα στοὺς ἔργατες ὑφαντές ἢ ἐφεύρεση τῆς ὑφαντικῆς μηχανῆς στὰ πρῶτα χρόνια τοῦ Ἀγγλικοῦ Καπιταλισμοῦ. Σ' ἓνα ἄλλο του δράμα ὁ «Ἀνθρώπος τῆς Μάζας» ἐκφράστηκε πάλι ἡ μοῖρα ὀλόκληρης ὁμάδας, ὀλόκληρης τάξης μὲ μορφές ποὺ μοιάζουν σὰν τυπικὲς ἀντιπροσωπευτικὲς ἐμφανίσεις. Γενικὰ μαζὶ μὲ τὸν Georg Kaiser καὶ Karl Sternheim λογαριάζεται ἓνας ἀπὸ τοὺς ἀντιπροσωπευτικώτερους τύπους τοῦ δραματικοῦ ἐξπρεσσιονισμοῦ.

Ὁ Toller δὲν εἶνε μονάχα δραματικὴ φύση, μὰ ἔχει κ' ἓνα πολὺ λεπτὸ εἰδυλλιακὸ ποιητικὸ ἔνστικτο, ποὺ ξεχωρίζεται ἀπὸ μιὰ παθητικὴ μελαγχολικὴ διάθεση. Στὸ ποιητικὸ του ἔργο πλησιάζει περισσότερο στὴ γραμμὴ τοῦ καινούριου ὑπερρεαλισμοῦ, ὅπου φαίνεται πὼς τραβᾷ ἢ σύγχορη Γερμανικὴ ποίηση, ξεπερνώντας ὀριστικὰ τὸν ἐξπρεσσιονισμό.

Τὸ ποίημα ποὺ μεταφράζουμε εἶνε ἀπὸ τὰ «Τραγούδια τῶν κατὰ δίκων».]

Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΛΗΣ

ΚΑΤΑΔΙΚΟΣ ΚΑΙ ΘΑΝΑΤΟΣ

Ὁ Κατάδικος μιλεῖ:

Σὲ σκέφτομαι Θάνατε:

Γύρω μου συντριμμία τὸ κελλί μου γκρεμίζεται

Ἄφτις παραστάδες ξεξέγγονται

συντριμμένα τὰ σιδεροκάγκελλα,

κουλουριάζονται κάτω

ἀφ' τᾶσάλευτο φῶς.

ὦ, νὰ μπορούσα νὰ ἴφευγα!

Νὰ παραδοθῶ σὲ σένα, θάνατε,

μαῦρο ἔρμο ἀφάνισμα σημαίνει....

Ὅποιος σοῦ παραδίνεται
ἔσένα διαλέγει φίλο,
μὰ ἐγὼ θέλω τὴ Ζωή!

Ὁ Θάνατος μιλεῖ:

ὦ, ἐσύ, ἂν τὴ Ζωὴ ἀποθυμᾷς, γιατί κιτρινίζεις
ὄντας μὲς στὴν ψυχὴ σου ἢ μελωδία μου ἀντηχῆ;
σὰν τὸ ποτήρι πιῆς τοῦ λυτρωμοῦ ἀναπνιά θά 'βρη
[σου ἢ ψυχῆ,
τ' ἀστέρια ψηλὰ μὲ τὰ χέρια θ' ἀγγίζης.

Μὴν εἶναι τὸ δέντρο νεκρὸ στοῦ χινόπωρου τᾶπό-
[μακρο βράδυ;
νεκρὸς ὁ ἀνθὸς ὄντας σβηθόντας νέα ζωὴ προβοδίζη;
νεκρὸ τὸ λιθάρι τὸ μαῦρο, πὺ δλόφλογη σπίθα
[λαμπίζη;
νεκρὴ ἢ Γῆς, πὺ ἀγκαλιάζει αἰώνων μνημούρια σὰν
[χᾶδι;

Ἄ! σ' ἔχουν γελάσει! Ἐγὼ εἶμαι ἡ Ζωὴ πὺ λα-
[χταρίζει.
Ψέμα πὺς τάχα στὸ βασιλείο τοῦ κόσμου ὁ θάνατος
[δὲν μπαίνει.

Εἶμαι τὸ Νόημα τῶν Μορφῶν πὺ τὸ τέλειο ὑφαίνει
κοντὰ στὸ Ἐνα στέκω, πὺ στὴ Σιγὴ ἀναβλύζει.

ΝΤΙΛΟΤΣΑ (ΝΟΥΒΕΛΛΑ)

24 τοῦ Μάρτη.

Σήμερα σηκώθηκα πολὺ πρωτὶ. Ἄνοιξα ἀμέσως τὰ παράθυρα γιὰ νὰ μπῆ ὁ ἥλιος τοῦ Μάρτη στὸ δωμάτιο. Στὸ δροσερὸ ἀγέρι θροοῦσε τὸ ξύπνημα τῆς ἀνοιξῆς. Ἡ τριανταφυλλιά πὺ ἔχω κάτω ἀπ τὸ παραθύρι εἶναι δροσερὴ καὶ τὰ μπουμπούκια τῆς ἄρχισαν νὰ κοκκινίζουν.

Ὅταν μπήκεν ἡ Ντιλότσα μὲ τὸν καφέ, παραξευέντηκε πὺ μὲ εἶδε ντυμένο. Ἦταν μπροστά μου καὶ σὰν κάποιος ἴσκιος ἀνοιξιάτικος εἶχε πέσει στὸ ἀπαλό τῆς πρόσωπο. Γιὰ πρώτη φορὰ πρόσεξα πὺς ἔχει μακρὺς πλεξούδες, μαλλιὰ λαμπερὰ σὰν τὸ μετάξι. Ἡ ἀνοιξὴ μοῦ εἶχε ξανανώσει τὸ αἷμα. Ἡ καρδιά μου ἦταν γιομάτη πόθους καὶ λαχτάρεις.

Δὲ μπόρεσα νὰ κρατηθῶ τῆς ἔπιασα τὸ μπράτσο καὶ τῆς τὸ ὄφισα ἀπαλά. Κεῖνη χαμήλωσε τὰ μάτια. Κανένα χαρακτηριστικὸ τοῦ προσώπου τῆς δὲ σάλεψε, οὔτε ἔκανε νὰ τραβηχτῆ.

Τῆς εἶπα, χαρούμενα, γιὰ νὰ ἰδῶ καὶ λίγη χαρὰ στὸ πρόσωπό τῆς, πὺ εἶναι πάντα παραπονεμένο:

— Κεῖνος ὁ Μαλιούρης, Ντιλότσα, δὲ θὰ μπορέση νὰ ξανάρθη. Μίλησα στὴν Ἀστυνομία καὶ μοῦ εἶπαν, πὺς ἂν τὸν ἰδοῦν ἀκόμα μιὰ φορὰ, θὰ τὸν πιάσουν.

Τὰ λόγια μου δὲν τῆς κάνανε καμμιά ἐντύπωση. Ἐμεινε μὲ κατεβασμένα τὰ μάτια. Τότε ἐγὼ τῆς ἄφησα τὸ μπράτσο καὶ τῆς εἶπα πικραμένα,

— Γιατί εἶσαι στεναχωρημένη; Μήπως σοῦ λείπει τίποτα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι;

Προσπάθησε νὰ χαμογελάση χαρούμενα, μὰ τὸ χαμόγελό τῆς ἦταν γιομάτο θλίψη. Φαινόταν πὺς ἤθελε νὰ μοῦ κάνει τὸ χατίρι. Μὰ τὴν ἀπάντησι μοῦ τὴν ἔδωσε μὲ μιὰ φωνή, πὺ σ' αὐτὴν ἀντηχοῦσε ἡ πὺ ζωντανὴ εὐγνωμοσύνη.

— Στὸ σπίτι τοῦ θεοῦ καὶ στὸ δικό σας, κύριε, δὲ μοῦ λείπει τίποτα.

25 τοῦ Μάρτη.

Μετὰ τὸ δεῖπνο καθόμασταν γύρω στὸ μαγκάλι (τὴ νύχτα κάνει πάντα ψύχρα) ἐγὼ, ἡ μητέρα κ' ἡ Ντιλότσα. Ἦμουν εὐδιάθετος γιὰ νὰ τὴν πειράξω τῆς εἶπα:

— Ντιλότσα, θέλω νά σοῦ βρῶ ἕναν γαμπρό νά σέ παντρέψω...
Γύρισε τὰ μάτια της σέ μένα. Ἐνας βαθύς πόνος, ἕνας κρυφός καημός ἦταν χιμένος πάνω τους. Μοῦ φάνηκε, πὼς ἦταν ἔτοιμη νά ξεσπάσει σέ κλάμα. Ὑστερ' ἀπὸ μιὰ στιγμή μοῦ ἀποκρίθηκε μὲ μισοσβησμένη φωνή.

— Σὰς εὐχαριστῶ, κύριε, ὁ Θεὸς νά σὰς δίνη ζωή, μὰ δὲν εἶναι ὁ γάμος γιὰ μένα...

— Γιατί μωρὴ Ντιλότσα; Εἶσαι νέα, ὁμορφὴ τώρα ἔμαθες κι ὅλες τίς δουλειές, γιατί δὲ θέλεις νά παντρευτῆς πές μου;

Κοῦνησε τὸ κεφάλι της κοιτάζοντας τὴ φωτιά μὲ ἀπλανῆ μάτια, σὰ νά εἶχαν πετάξει μακριὰ οἱ σκέψεις της, σὲ μακριὰ πέρα ἀπ τὰ σύνορα τῆς ζωῆς.

— Δὲν εἶναι γιὰ μένα ὁ γάμος, ἐπανάλαβε θλιμμένα.

— Καί τί θὰ κάνης ἀφοῦ δὲ θέλεις νά παντρευτῆς;

— Ἄν δὲ μὲ βαρεθῆτε σεῖς, θὰ μείνω στὸ σπίτι σας ὥσπου νά γεράσω.

— Τότε γιατί δὲ γίνεσαι καλόγρια;

Τὰ μάτια της ζωήρεψαν μὲ κοίταξε σὰ νά'θελε νά ἐρευνήσῃ τὰ δικὰ μου, ἂν τό'χα πῆ στὰ σοβαρὰ ἢ στ' ἀστεῖα ὕστερα μοῦ εἶπε:

— Ἄν ἤξερα πὼς μὲ παίρνουν θὰ πήγαίνα στὴ στιγμή.
'Απόρροια.

— Μ' ὄλα τὰ σωστά σου τὸ λές αὐτό;

Δὲ μοῦ ἀποκρίθηκε μὲ μιὰ. Σκέφτηκε κ' ὕστερα μοῦ εἶπε μὲ σβησμένη φωνή.

— Μπορεῖ νά γίνῃ τίποτα, κύριε, γι' αὐτὴ τὴ δουλειά;

Ἡ πιὸ θερμὴ παράκληση ἀντηχοῦσε στὰ λόγια αὐτά.

Δὲν ἤξερα τί ν' ἀποκριθῶ. Ἡξερα μονάχα νά τῆς πῶ, πὼς αὐτὲς ἦταν τρελλές σκέψεις, καὶ πὼς γιὰ νά θέλῃ νά πάῃ κανεὶς σὲ μοναστηρι ἀφήνοντας τὸν κόσμο, πρέπει νά 'ναι τρελλός, καὶ μέσα μου αἰσθανόμουν μιὰ ἀνεξήγητη πικρία, μιὰ παράξενη ἀγανάχτηση κι ἀγριότη θὰ 'θελα νά τὴ δείρω, νά τῆς ρίξω κατὰμουτρα τὴν ἀχαριστία. πού τὴν εἶχα σώσει ἀπὸ κάθε κακό... καὶ τώρα σκέφτονταν νά μὰς ἀφήσῃ.

Γιατί ἡ καρδιά της νά 'ναι τόσο γερασμένη καὶ νά μὴ νοιώθῃ κανένα ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ ζωὴ, οὔτε τὴ μεγάλη φροντίδα κι ἀγάπη πού τῆς ἔχω δείξει;

3 τοῦ Ἀπρίλη.

Κοιμοῦμαι ἐλαφρά, γι' αὐτὸ ξύπνησι ἀμέσως μόλις ἀκουσα ν' ἀνοίξῃ τὴ νύχτα ἡ θύρα τοῦ δωματίου μου. Μισοκοιμισμένος, μὴ νοιώθοντας τί κάνω, κοίταξα γύρω μου ἀνοίγοντας ἐνστιχτώδικα τὰ μάτια μου γύρισα ἀπ τὰλλο μέρος καὶ προτοῦ ξαπλωθῶ καλὰ ξανακοιμήθηκα.

Ἐνα χέρι πού μοῦ σκονιτοῦσε μὲ δύναμη τὴ ράχη μὲ ξύπνησε πάλι. Σηκώθηκα ξαφνιασμένος κ' ἔτεινα τὸ χέρι στὸ τραπεζάκι νά βρῶ τὰ σπύρτα. Κάποιος μὲ φώναξε μὲ μιὰ ἀγωνιώδη φωνή:

— Κύριε, Κύριε Λέκο!

Σηκώθηκα στὸ κρεβάτι. Ἦταν ἡ Ντιλότσα.

Στὸ σκοτάδι ἔβλεπα τὴ μαύρη της πουκαμῖσα. Εἶχεν ἔρθει μισόγυμνη στὸ δωμάτιό μου.

— Τί εἶναι;—ρώτησα τρομαγμένα.

Ρίχτηκε κοντὰ μου φωνάζοντας:

— Ἐκεῖνοι... ἐκεῖνοι... ἔρχονται θέλουν νά 'μπουν ἀπ τὸ παραθύρι...

Κατάλαβα ἀμέσως τί τρέχει. Πήδησα ἀπ τὸ κρεβάτι ρωτώντας τὴν ἀνώφελα, γιὰ νά κερδίσω καιρὸ νά σκεπτῶ τί μποροῦσα νά κάνω, μὴλο πού ἤξιαιρα τὴν ἀπάντηση πρὶν ἐκείνη ἀνοίξῃ τὸ στόμα.

— Ποιός;

— Κεῖνος, ὁ Μαλσιόρης... εἶναι πολλοί... θὰ εἶναι πολλοί... στὸ παραθύρι στὸ τσαρδάκι... ἄχ! ἡ καταραμένη ἐγὼ τί σκοτοῦρες σοῦ ἔφερα, κύριε!

Τὴν τράβηξα σὲ μιὰν ἄκρη. Χωρὶς ν' ἀνάψω φῶς, ζήτησα στὸ σურτὰρι τοῦ κομοδίνου τὸ ναγκάντ, τὸ πῆρα στὰ χέρια κι ἀνοίξα σιγὰ τὴ θύρα τοῦ δωματίου. Ἡ Ντιλότσα εἶχε ριχτῆ ἀπάνω μου καὶ δὲν ἔννοοῦσε μὲ κανέναν τρόπο νά τραβηχτῆ. Ἄπ τὸ δωμάτιό μου ἔβγαίνε ἀμέσως στὸ τσαρδάκι κ' ἔτσι εἶδα στὸ σκοτάδι πίσω ἀπ τὰ τζάμια τοῦ παραθυριοῦ κάποιον, πού προσπαθοῦσε νά τὸ ἀνοίξῃ ἀπόξω.

— Νά τος! μοῦ ψιθύρισε στ' αὐτὴ ἡ Ντιλότσα. Σφιγγοντάς τὴν μὲ τὰριστερὸ χέρι σήκωσα τὰλλο καὶ πυροβόλησα. Τὸ σπίτι ἀντήχησε ἀπ τὸν πυροβολισμό' τὰ τζάμια τοῦ παραθυριοῦ πέφτοντας καταγῆ σπάσανε μὲ κρότο.

Ὁ ἄνθρωπος θὰ 'χε σίγουρα γκρεμιστῆ, γιατί δὲ φαινόταν κανεὶς πιά πίσω ἀπ τὸ παραθύρι. Ἐκανα νά προχωρήσω. Ἡ Ντιλότσα νομίζοντας, πὼς πάω ν' ἀνοίξω τὸ παραθύρι, μ' ἐμπόδισε καὶ μ' ὄλη τὴ δύναμή της μ' ἔσφιξε στὴν ἀγκαλιά της.

— Μή! Μή! Μπορεῖ νά παραμονεύουν ἀπὸ κάτω.

Ἄκουσα τὴν πόρτα τῆς αὐλῆς ν' ἀνοίγῃ. Οἱ νυχτερινοὶ ἐπισκέπτες ἔφευγαν. Θέλησα ν' ἀπαλαχτῶ ἀπ τὸ φοβισμένο ἀγκάλιασμα τῆς Ντιλότσας καὶ νά πλησιάσω νά ἰδῶ, ὅμως 'κεῖνη, νοιώθοντας τὴ σκέψη μου καὶ μὴ νομίζοντας τὸν ἑαυτὸ της ἀρκετὰ γερῆ νά μὲ κρατήσῃ, ὤρμησε στὸ παραθύρι. Ἄνοιξε τὰ παραθυρόφυλλα καὶ πρόβαλε ἔξω.

Τότε, ἐγὼ ἔτρεξα κατόπι της γιὰ νά φωνάξω βοήθεια.

Ἡ φωνὴ τῆς μητέρας μου ἀντήχησε ἀπελπισμένα στὸ δωμάτιό της,

— Λέκο! Λέκο!

Ἡ Ντιλότσα ἔτρεξε νά τὴν καθησυχάσῃ, ἐνόσω ἐγὼ ἔμεινα στὸ παραθύρι κ' ἔμεινα ἐκεῖ ὥσπου γνώρισα τὴ φωνὴ τοῦ γείτονά μας, πού ἔμπαινε στὴν αὐλὴ μαζί μὲ τοὺς χωροφύλακες τὴν ἐξώπορτα τῆς αὐλῆς τὴν εἶχαν βρῆ ἀνοιχτή.

Τὴν ἄλλη μέρα, κάτου ἀπ τὸ παραθύρι, στὴν αὐλὴ, εἶδαμε σταλαματιές αἵματος καταγῆς.

7 του 'Απρίλη.

'Η Ντιλότσα είναι βυθισμένη σε μιὰ βαθειὰ σιωπή, ἀπ τὴν ὁποία δὲν ἐπιχείρησα οὔτε μιὰ φορὰ νὰ τὴ βγάλω. Μονάχα τὰ μάτια της μιλάνε δείχνοντάς μου ἀπειρὴν εὐγνωμοσύνη. Ἄν τὴ ρωτοῦσα, ἴσως νὰ μοῦ μιλοῦσε καὶ νὰ μοῦ ἔδειχνε τι συνέβαινε. Τί; Οὐτ' ἐγὼ ξαίρω καλά, μὰ λέω, πὼς ἡ ἐπίσκεψη κείνης τῆς νύχτας θὰ 'ναι ὁ ἐπίλογος ἐνὸς δράματος, πού εἶχε γιὰ σκηνὴς στὴν πρώτην πράξη, τὰ πόκρημα βουνὰ τοῦ Δουκαγκίνι.

Δὲν εἶπα τίποτα τῆς μητέρας μου γιὰ τὸ ἐπεισόδιο τοῦ Μαλσιόρη. Τὴν ἀφήνω νὰ νομίζει πάντα, πὼς εἶχαν μπὴ κλέφτες, γιὰτι ἂν τῆς πῶ τὴν ἀλήθεια οὔτε στιγμή δὲ θὰ θέλη στὸ σπῆτι τὴ Ντιλότσα. Παρακάλεσα τὸν ἀστυνόμο πού 'ναι φίλος μου καὶ πού ἔμαθε τὴν ὑπόθεση, νὰ τὸ κρατήσει μυστικό. Καὶ σήμερα ἦρθε μόνος του στὸ γραφεῖο μου καὶ μοῦ ἀνακοίνωσε τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν του.

— Τὸ κορίτσι αὐτὸ —μοῦ εἶπε— τὸ 'χαν ἀρραβωνιάσει οἱ γονιοὶ του ἀπ τὴν κούνια μ' ἓνα παιδί τοῦ Βούζα Γκέλη, πού μοῦ φαίνεται πὼς θὰ 'ναι ὁ Μαλσιόρης ἐκεῖνος πού ξαίρει· ὅμως ἡ κόρη ὅταν μεγάλωσε ἀγάπησε ἓναν ἄλλον, τὸ Μάρκο Λουλάσην καὶ κείνη τὴν ἡμέρα, πού εἶχαν ἔρθει οἱ συμπεθέροι νὰ τὴν πάρουν. ἔφυγε ἀπ τὸ σπῆτι της μαζί του. Τὴν κυνήγησαν καταπόδι τὰ δέξερφια του καὶ τὰ ξαδέξερφια του ἀπ τὴ μιὰ μεριά κ' οἱ συμπεθέροι ἀπ τὴ ἄλλη καὶ τοὺς περικύκλωσαν. Ὁ Μάρκος ἔπιασε μέρος ἀνάμεσα σὲ δυὸ μεγάλους βράχους στὸ ἔμπα τοῦ δάσους κι ἄνοιξε τουφεκίδι ἐνάντια στοὺς διώχτες του ἀρκετὴν ὥρα. Ὑστερα χάθηκε στὸ λόγγο μαζί μὲ τὴν κόρη μ' ἓνα μυστηριώδικο τρόπο. Τὴν ἄλλη μέρα τὸν βρήκαν νεκρὸ στὴ ρίζα μιᾶς ὄξυᾶς μὲ τὸ τουφέκι στὸ πλευρό του. Τὸ κορίτσι εἶχεν ἔξαφανιστῆ. Οἱ σκοτωμοὶ γιὰ τὴν αἰτία της συνεχίστηκαν κ' ἔξακολουθοῦν ἀκόμα. Τὰ δέξερφια τοῦ Μάρκου Λουλάση πῆραν τὸ αἷμα τοῦ ἀδερφοῦ του. Ὡς τὰ τώρα τρία ἄτομα ἔχουν σκοτωθῆ ἀπ τὰ δυὸ μέρη.

— Καὶ πὼς ὑποψιάστηκαν, πὼς τὸ κορίτσι εἶναι στὸ σπῆτι μου;

— Φαίνεται πὼς ὁ ἀρραβωνιαστικὸς της ἔμαθε. πὼς βγήκε ζωντανὴ ἀπ τὸ δάσος. Θὰ ἐρεῦνησε ἐκεῖ γύρω κ' ἐπειδὴ δὲ βρήκε κανένα χνάρι της φαντάστηκε, πὼς δὲ βρίσκεται πουθενὰ ἄλλου παρὰ στὴ Σκόδρα. Ἐδῶ θὰ ἔβαλε κάποιον νὰ βρῆ τὸ καταφύγιό της.

— Μὰ μὲ ποιὸ σκοπὸ θὰ 'θελαν νὰ μποῦν σπῆτι μου!

— Φυσικὰ γιὰ ν' ἀρπάξουν τὸ κορίτσι. Κεῖνη εἶναι ἡ ἀρραβωνιαστικιά του κι ὥσπου νὰ τὴν κλέψῃ μόνος ἀπ τὸ σπῆτι λογαριάζεται τι προσβλημένος.

— Πόσοι θὰ 'ταν ἐκεῖνη τὴ νύχτα;

— Μιὰ παρέα σίγουρα. Θὰ κάνετε καλά νὰ διώξετε τὴ Μαλσιόρα, γιὰτι δὲν εἶναι ἀπίθανο νὰ σᾶς ἐνοχλήσουν πάλι. Ἐμεῖς τώρα σήνουμε φρουρὲς, μὰ αὐτοὶ οἱ Μαλσιόροι εἶναι διαφόροι: δὲ δυσκολεύονται καθόλου νὰ βάλουν σὲ κίνδυνο τὸ κεφάλι τους.

Μ' αὐτὴ τὴν παραγγελία μ' ἄφησε ὁ ἀστυνόμος.

8 τοῦ 'Απρίλη.

'Αφοῦ ἀποκοιμήθηκε ἡ μητέρα μου πῆρα τὴ Ντιλότσα στὸ δωμάτιό μου, ὑπάκουσε χωρὶς νὰ μοῦ ἐναντιωθῆ καθόλου.

— Κάθησε, τῆς εἶπα.

Στρώθηκε καταγῆς στὸ χαλί. Πῆρα κ' ἐγὼ ἓνα κάθισμα καὶ πλησίασα κοντά της. Τὴν κοίταξα πού περιμένε μὲ παλλόμενη καρδιά τὰ λόγια μου.

'Αρχισα.

— Πὼς γνωρίστηκες μὲ τὸ Μάρκο Λουλάση;

Ἐνομα τοῦ ἀγαπημένου της, πού τῆς τὸ ὑπενθύμισα ἀναπάντεχα τὴ χτύπησε στὴν καρδιά. Ἄντι νὰ μοῦ ἀπαντήσῃ, ἔκρυψε τὸ πρόσωπο στὰ χέρια της καὶ ξέσπασε σ' ἓνα λυγμό.

— Μὴν κλαῖς,—τὴν παρηγόρησα μὲ γλυκεῖα φωνὴ—καὶ μὴ φοβάσαι· σ' ἐρωτῶ γιὰ τὸ καλὸ σου καὶ δὲν εἶμαι θυμωμένος μαζί σου· ὅμως ἐσὺ πρέπει νὰ μοῦ πῆς τὴν ἀλήθεια.

Σήκωσε τὰ δακρυσμένα μάτια καὶ μοῦ εἶπε.

— Εἶχαμε τὰ σπῆτια μας κοντά καὶ κάθε μέρα σὰν εἶμασταν μικροὶ συναντιώμασταν στὸ βουνό, ὅπου βοσκούσαμε τὰ πρόβατα

'Όταν τὴν εἶδα πὼς ἤσυχασε, δὲν ἤξαιρα πὼς ἀλλοιώτικα νὰ τὴ ρωτήσω.

— Ἐ! κ' ὕστερα . . . σὰν μεγαλώσατε;

Χαμήλωσε τὰ μάτια καὶ συνέχισε:

— Πιαστήκαμε σύντροφοι ἀχώριστοι. Ἡ μέρα τοῦ γάμου πλησίαζε κ' ἐγὼ ἤθελα νὰ μείνω κορίτσι σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ, γιὰ νὸ μὴ χωρισθῶ ἀπ' αὐτόν· ὅσο κι ἂν μοῦ ἐπαινοῦσαν τὸ γαμπρό, πὼς εἶναι ἄξιο παλληκάρι, ἀρχοντόπουλο μὲ χτήματα καὶ βίος· πάλι ἐγὼ ἀγαποῦσα τὸ Μάρκο πότερο ἀπ τὰ μάτια μου.

— Κ' ἐκεῖνος;

— Ἐκεῖνος μιὰ μέρα στὸ βουνὸ μοῦ εἶπε: « Ντιλότσα, λυπάσαι πού πλησιάζει ὁ καιρὸς ν' ἀποχωριστοῦμε; » Τὸν διέκοψα λέγοντας: « Εἶναι γιὰ ρῶτημα! » τότε ἐκεῖνος ἀφοῦ συλλογίστηκε πολὺν καιρὸ μοῦ εἶπε: « Τι θὰ μοῦ ἔλεγες ἂν ἔπιανα καρτέρι καὶ σκότωνα τὸν Βούζαν Γκέλη; » Τὸν παρακάλεσα: « Μάρκο, μὴ χύνῃς ἀνθρώπινο αἷμα γιὰ μένα. » Δὲν μοῦ ἀνάφερε ἄλλη φορὰ γιὰ τ' ζήτημα αὐτό· ὅσο πλησίαζε ἡ ὠριμένη μέρα τοῦ γάμου τόσο λιγώτερο μιλοῦσε. Πολλὲς φορὲς μοῦ φαίνονταν, πὼς κρατοῦσε κάκια ἐνάντιά μου. Μὰ . . . τι ἔφταιγα ἔγώ ἢ κακομοῖρα; Καθόταν συλλογισμένος, ἀφαιρεμένος. Μιὰ βδομάδα πρὶν ἀπ τὸ γάμο μοῦ εἶπε: « Αὔριο δὲ θὰ βγῆς στὸ βουνό· θέλεις νὰ χωριστοῦμε ἢ νὰ κάνῃς ὅπως θελω ἐγώ; » Τὸν ἀγαποῦσα μ' ὅλη τὴν καρδιά, γι' αὐτὸ τοῦ ἀποκρίθηκα: « Ξαίρεις καλά, πὼς πιὸ γλυκὸς μοῦ εἶναι ὁ θάνατος παρὰ ἡ ζωὴ χωρὶς ἐσένα! . . . » Τότε μοῦ εἶπε τὴν στερνὴν του ἀπόφαση: νὰ φύγουμε μαζί καὶ νὰ κατεβοῦμε στὴ Σκόδρα. ὅπου θὰ βρῖσκαμε δουλειά. Ἐτοὶ τὴ νύχτα τοῦ γάμου ἔφυγα μαζί του . . .

*Η Ντιλότσα διηγόταν με μονότονη φωνή σά μαθητής, πού λέει τὸ μάθημά του στὸ δάσκαλο. Ἐγὼ τὴ ρωτοῦσα συνεχῶς.

— Καί... πὼς σκοτώθηκε ὁ Μάρκος;

Σήκωσε τὸ σκυμμένο κεφάλι με μιὰ κίνηση πού ἀπόρροια. Τὰ μάτια της γιόμισαν ἀνεπάντεχα σπινθήρες. Τὸ πρόσωπό της ζωντάνευσε.

— Μὰς εἶχαν περικυκλώσει ἀπὸ τρεῖς μεριές. Μπροστά μας ξαπλωνόταν ἓνα δάσος π' ἀνέβαινε ὡς στὸ βουνό· ὁ Μάρκος στάθηκε κι ἄρχισε νὰ πυροβολῇ. Μὰ με τὴν πρώτη τὸν πήρε τὸ βόλι κ' ἔπεσε λαβωμένος καταγῆς. Τότε πῆρα ἐγὼ τὸ μαουζέρι γιὰ νὰ μὴν ἀφήσω τοὺς διωχτές νὰ πλησιάσουν· ἔρριξα ὡσπου τελείωσαν τὰ φυσεκία μου. Πυροβολώντας αἰστανόμουνα τὸ αἶμα τοῦ Μάρκου νὰ μοῦ ζεσταῖναι τὰ γόνατα. Τοῦ φώναξα δυὸ-τρεῖς φορὲς κι ἀφοῦ δὲ μοῦ ἀπάντησε κατάλαβα, πὼς τὸ χυμένο αἶμα τὸν εἶχε κουράσει κ' ἔξαντλήσει. Πολεμώντας συλλογιζόμουνα, πὼς μπορούσαμε νὰ γλυτώσουμε ἀπ τὴν ἐπικίνδυνη ἐκείνη περικύκλωση, πού ὅσο πῆγαινε καὶ γινόταν πιὸ σφιχτή. Τέλος βρήκα τὸν τρόπο.

*Η Ντιλότσα εἶχε ἀρχίσει ν' ἀνάβει· εἶχε σηκωθῆ στὰ γόνατα. Μ' ἀναμμένο πρόσωπο, με μάτια ζωηρά, μιλοῦσε γρήγορα καὶ τρεμουλιάρικα. Ἡ ὀρμὴ ἐκείνη, πού ἔβλεπα γιὰ πρώτη φορὰ στὰ λόγια καὶ στίς χειρονομίες της, τὴν περιέβαλλε με μιὰ τραγικὴ, ἀπαράμιλλη ὁμορφιά. Δὲν εἶχα μιὰ Μαλσιόρα μπροστά μου· ἡ ἀγάπη ζωντανεμένη στὴν καρδιά της τὴν ἔκανε ἀλλοιώτικη, τὴν ἐξίσωνε με τὰ κορίτσια οἰουδιόποτε αἵματος καὶ τόπου πού μιλοῦνε κ' αἰστανόμουνται ὅλα, ὅταν τὰ συνεπαίρην ἢ δύναμη τοῦ πάθους.

— Ἐκεῖ κοντὰ κυλοῦσε ἓνας χειμαρρός. Πῆρα στὸν ὄμο μου τὸ Μάρκο καὶ τὸν βύθισα στὸ νερό. Τὸ αἶμα ἔτρεχε ἀδιάκοπα ἀπ τὴν πληγὴ του, μὰ δὲν ἔμνησκε κανένα χνάρι στὸ νερό. Μπήκα κ' ἐγὼ στὸ νερό γιὰ νὰ μὴν ἀφήσω χνάρια καὶ γιὰ νὰ βρῶ στοὺς βράχους κανένα μέρος πού νὰ μποροῦσα νὰ κρυφῶ καὶ ν' ἀνασάνω λιγάκι. Ἀνέβηκα ὅσο πιὸ γρήγορα μποροῦσα τὸ χειμαρρὸ, πού διάσχιζε τὸ δάσος. Σὲ κάποιον μέρος βρήκα μιὰ σπηλιά, πού σχημάτιζαν μὲς στὸ νερό οἱ γύρω βράχοι. Τὸ νερό ἔμπαινε μέσα ἀφρίζοντας, μὰ στὴν ἄκρη τῆς σπηλιάς ἦταν ἓνα στεγνὸ μέρος, πού μποροῦσε νὰ χωρέσει δυὸ ἀνθρώπους. Ἀπ' ἔξω ἡ σπηλιά φαινόταν γιομάτη νερό, ἔτσι πού, χωρὶς νὰ μπῆ κανεὶς στὸ νερό καὶ πλησιάζει στὴν εἴσοδο, δὲ μποροῦσε νὰ φανταστῇ, πὼς ἐκεῖ θὰ ὑπῆρχε μέρος νὰ κρυφτῇ κανεὶς. Ἐξαντλημένη με τὸ Μάρκο στὴν ἀγκαλιά μου, ἄκουσα τὴ φωνὴ τῶν διωχτῶν πού διάβαιναν ἐπάνω μου.

— Κι ὁ Μάρκος;

*Ἐσκυψε τὸ κεφάλι της κ' ἔξακολούθησε.

— Δὲ μποροῦσε νὰ συνέρθη. Ἐσχισα τὰ ρούχα μου γιὰ νὰ τοῦ δέσω τὴν πληγὴ. Καὶ τοῦ φώναξα... με χαμηλὴ φωνή· ὁμως ἐκεῖνος δὲ μ' ἄκουγε. Ἀνώφελα. Ἀνατρίχιασα. Ὅσο πολεμοῦσα, ὁ κίνδυνος, τὸ τρέξιμο μ' εἶχαν κάνει νὰ μὴν αἰστανθῶ τὸ κρῦο· ὁμως σὰ νύχτωσε ἄρχισα νὰ τρέ-

μα. Δὲν εἶχε ἀρκετὸ χῶρο στὴ σπηλιά γιὰ τοὺς δυὸ μας· τὸ μέρος ἦταν βρεμένο. Γιὰ νὰ μὴν ἀφήσω τὸ Μάρκο νὰ βρέχεται, ἤμουνα ὑποχρεωμένη νὰ κρατῶ τὰ πόδια στὸ νερό· ὁ Μάρκος κρύωσε ὀλότελα στὴν ἀγκαλιά μου. χωρὶς νὰ μπορέσω νὰ τοῦ κάνω τίποτα.

Σώπασε, ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της κι ἄρχισε πάλι νὰ κλαίη. Ἦταν ἓνα κλάμα ἥσυχο, ἀπαρηγόρητο. Τὴ φανταζόμουνα στὸ σκοτάδι τῆς σπηλιάς, κρυμμένη σὰ θεοῦ στὸ βάθος τῶν βράχων, βουβαμένη ἀπ τὸ ἀδιάκοπο πάπλασμα τοῦ νεροῦ, με τὸν ἀγαπημένο της πού πέθαινε στὰ χέρια της, μισόγυμνη στὴν ἀγωνία καὶ τὴν ψύχρα τῆς νύχτας, μόνη με τὴν ἀπελπισία της, κείνη τὴ νύχτα πού θὰ ἔταν ἡ πρώτη τοῦ γάμου της. Ρωτιόμουνα πὼς δὲν τρελλάθηκε. Συλλογιζόμουνα καὶ μερικὰ ἄλλα πού κείνη δυσκολευόταν νὰ τὰ δείξῃ· τὰ φλογερὰ φιλήματα πάνω στὸ χλωμὸ καὶ κρῦο πρόσωπο τοῦ πεθαμένου, τ' ἀγγώριστα φιλιά πού μ' ἐκεῖνα ἔλπιζε νὰ τὸν ζεστάνῃ νὰ τὸν ἀναστήσει καὶ νὰ τὸν κάνῃ ν' ἀνοιξῇ τὰ μάτια του, τὰ ποθητὰ κείνα μάτια πού τὴ μαγεύανε. Ὁ ἄτυχος Μαλσιόρης. Φανταζόταν πὼς κείνη ἢ φυγὴ θὰ τὸν ἔφερνε στὴν εὐτυχία κι ὄχι στὴν κρῦα ἀγκαλιά του. Ὅμως στὰ βουνὰ τὰ δικὰ μας, ἡ ἀγάπη κι ὁ θάνατος συγγενεύουν.

*Η κόρη χωρὶς νὰ πάψει τὰ δάκρυά της συνέχισε:

— Τὰ ξημερώματα βγήκα ἔξω. Ἀκούμπησα τὸ Μάρκο στὴ ρίζα μιᾶς ὄξυᾶς, βέβαιη ὄντας πὼς θὰ τὸν βρῖσκανε κείνη τὴν ἡμέρα, τοῦ ἔβαλα τὸ τουφέκι στὸ πλευρὸ του κι ἀπομακρύνθηκα. Δυὸ μέρες καὶ δυὸ νύχτες τριγύριζα στὰ βουνὰ, νηστικὴ, στὸ κρῦο. Τὴν τρίτη μέρα μιὰ γυναίκα, πού βρήκα στὸ δρόμο φορτωμένη με ξύλα, μοῦ ἔδωσε ἓνα κομμάτι καλαμποκίσιο ψωμί. Μοῦ ἔδειξε καὶ τὸ δρόμο γιὰ τὴ Σκόδρα, ὅπου ἔφτασα τὴ νύχτα. Περιπλανήθηκα στὴν ἀγνωστὴ πόλη γιὰ νὰ βρῶ μιὰ θύρα ἀνοιχτή, μὰ ἀνώφελα. Τότε ξαπλώθηκα ἔξαντλημένη μπρὸς στὴν πόρτα σας ἐκεῖ πού με βρήκατε...

Σώπασε. Δὲ μίλησα. Τί εἶχα νὰ τῆς πῶ; Τώρα καταλάβαινα τὴν καθημερινὴ θλίψη τῶν ματιῶν της καὶ τὴν ἔλλειψη κάθε πόθου σ' αὐτά. Τὴ γαλήνη της τὴν εἶχε καταστρέψει μιὰ τραγικὴ ἀγάπη. Ἡ καρδιά της εἶχε ταφῆ στὴ γῆ μαζί με τὸ σκοτωμένο ἔρασή της. Οἱ ἀνοιξες τῆς ζωῆς της δὲ θὰ ἔχαν πιὰ μῆτε ἀχτίδες, μῆτε χρώματα, μῆτε εὐωδιές γι' αὐτὴν.

*Ἦθελα νὰ κλάψω.

10 τοῦ Ἀπρίλη.

Τῆς βρήκα μιὰ θέση σὲ κάποιον μοναστήρι. Ἐκεῖ εἶναι ἀσφαλισμένη. Στὸ σπίτι μου δὲ μπορῶ νὰ τὴν κρατήσω γιὰτὶ δὲ μπορῶ νὰ ἐκθέσω σὲ κίνδυνο τὴ μητέρα μου γιὰ ἓνα κορίτσι, πού δὲ μοῦ εἶναι οὔτε θὰ μοῦ εἶναι πιὰ τίποτα. Ἡ μητέρα μου τῆς ὑποσχέθηκε, πὼς θὰ πάη γρήγορα νὰ τὴ δῇ. Κ' ἐγὼ τώρα πηγαίνω καὶ τὴ βλέπω, μὰ πιὸ ἀριά. Πιὸ σπάνια... γιὰτὶ ἐκείνη ἢ ματιὰ της πού γιὰ τίποτα δὲ δείχνει ἐνδιαφέρον. μοῦ σπαράζει τὴν καρδιά, καὶ με γιομίζει με μιὰ παράξενη ἀνησυχία.

Μεταφραστῆς: ΕΥΑΓΓ. ΣΤ. ΤΖΙΑΤΖΙΟΣ

ΤΣΙΓΓΑΝΕΣ

*Ηπια μικρή τὸ γάλα σας, τσιγγάνες καὶ κονιάρες
κι ἅπ τὰ σφιχτὰ τὰ στήθηα σας φορτώθηκα παλμούς.
Οἱ πόθοι σας μ' ἀνάθρεψαν καὶ τράνεψα στῆς χάρες
μᾶς ἄστατης κι ἀμέρινης ζωῆς χωρὶς καημούς.

Κι ἅπ τῶν μαστῶν τῆς ῥόγες σας αὐτὲς γιὰ γάλα πῆρα
μὲς στὸ τυφλὸ πιπίλισμα τοῦ πάθους τὸν ἀνθό....

Ν. ΤΖΙΟΥΡΟΣ

ΝΟΣΤΑΛΓΙΑ

*Ἐχτὲς καθὼς τυχαῖα ὄλως διαβαίνα
— καταμεσήμερο — ἀπὸ τὸ σπίτι σου σιμὰ
κ' εἶδα τὰ δέντρα στὴν ἀλλή ν' ἀργολυγίζουνε
στοῦ ἀνέμου τ' ἀπαλόδροσα φιλιὰ,

θυμῆθηκα τὰ χρόνια πὸν μᾶς φύγανε
— σὰν ἄμμος ἅπ τὰ χέρια τ' ἀνοιχτὰ—
τὰ χρόνια πὸν ποτὲ νὰ μᾶς γυρίσουνε
νὰ περιμένουμε δὲν πρέπει πιά.

Ποσὸ μακρὰ τὰ παιδικὰ τὰ χρόνια κείνα φύγανε!
κ' ἐσὺ, καλή. σὰν ἕνας ἥσκιος ἀδειανός....
Μὰ κι ἂν γυρνεῦσαν τάχα θὰ ζωντάνευε
τῆς παιδικακίσις ζήσης ὁ καιρός;

Καβάλλα

Γ. Σ. ΣΤΟΓΙΑΝΝΙΔΗΣ

ΧΙΝΟΠΩΡΟ

I

Χινόπωρο ξαπλώνει τὰ φτερά του
στὰ ξεραμένα κλώνια τῆς ψυχῆς
κι ἀνθοῦνε τὰ λουλούδια τοῦ θανάτου
στοὺς ξεροκῆπους τούτους τῆς ζωῆς.

II

Σκέλεθρα τὰ κλαδιὰ τῆς μυγδαλιᾶς
σμίγουνε μὲ τοῦ δρόμου τὰ ζουμπούλια
κι οὔτε πνοὴ ἀκούγεται μυρτιᾶς
μὴτ' ἕνα μοσκοβόλημα στὰ γιούλια.

III

Γερμένα τ' ἁγιοκλήματα φιλοῦνε
χρυσάνθεμα, βιολέττες στὴ δροσιὰ
καὶ φύλλα σιγαλὰ φυλλοροοῦνε,
ψυχούλες νικημένες, στὸ νοτιᾶ.

Φλώρινα

ΘΑΛΗΣ ΡΗΤΟΡΙΑΝΣ

ΚΑΘΡΕΦΤΙΣΜΑΤΑ

9.

Στὴν Ἀρετσού. Εἴμαστε ξαπλωμένοι στὴν πρασιναῖα, στὴν ἄκρη τῆς
ἀπόκρημνης ἀκτῆς. Διάβαζα τὸ νέο μου ἔργο στὸ φίλο μου. Μιὰ ἀλμυρὴ
δροσιὰ μᾶς γαργαλοῦσε τὰ μάγουλα, τὰ μάτια, τὰ ρουθούνια. Πέρα κεῖ
στὴ λαμπὴ θάλασσα τὰ καράβια ἀκούραστα γλιστροῦν. Τελείωσα τὸ διά-
σασμα. Ὁ Μπούλ, ὁ σκύλος μου, κοιμᾶται ποτὲ δὲν ἔδειξε τὸ παραμικρὸ
ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ λογοτεχνία. Ρωτῶ τὸ σύντροφό μου Ἐκεῖνον.

*Εγώ. Πῶς σοῦ φάνηκε τὸ ἔργο;

*Εκεῖνος. Τί, τελείωσε;

*Εγώ. Δὲν κατάλαβες;

Εκείνος. Πρώτα πρώτα δὲν μπόρεσα νὰ τὸ παρακολουθήσω σὰ συνέχεια....

Εγώ. Ὅπως οὔτε τὸν ἑαυτὸ σου μπορεῖς νὰ παρακολουθήσης σὰ συνέχεια.

Εκείνος. Σοῦ συνιστῶ νὰ τὸ διορθώσης. Ν' ἀφήσης μονάχα τὰ ὠραῖα ἐκεῖνα μέρη, ὅπου ἡ ἔκθεση ξεγελάει καὶ ἤρεμα καὶ γλυκὰ τραυαίει—βάρκα μαγικὴ—ἀπὸ τὴν πραγματικότητα στὴν χώρα τῆς φαντασίας.... Ἡ μεγάλη ἀξία τῆς τέχνης εἶναι αὐτὴ ἡ στιγμή, πού γίνεται ἡ μαγικὴ «μεταφορὰ τῆς προσωπικότητας» μὲ τὸ ξεγέλασμα τῆς συνειδήσεώς μας. Τὸ βιβλίο ὅμως τὸ δικό σου δὲν ἀξίζει καθόλου. Δὲν ἔχει τέχνη. Δὲν εἶναι τέχνη. Μόλις βυθίζομουν στὸ ξεγέλασμα, μὲ ξυπνοῦσε....

Εγώ. Ὅχι φίλε. Τὰ ἔργα πού ζητᾶς, τῆς ὁμαλῆς γραμμῆς καὶ τῆς συνέχειας, μοιάζουν μὲ τὴ ζωὴ πού περνάει, πού γλυστράει χωρὶς ἐμπόδια. Τὴν ἀζωη. Ζωὴ πού δὲν τὴν αἰσθάνεται κανεὶς. Καὶ αἰσθάνεται κανεὶς μόνον ὅσα δὲν περιμένει. Ὅσα περιμένει, ὅσα εἶναι βέβαιος πὼς θὰ ἴθουν, πὼς θ' ἀκολουθήσουν, τὰ ἔχει κατὰ τινὰ τρόπο αἰσθανθῆ. Ἡ αἰσθησιὸν τῶν πραγμάτων, πού ἔχουν βέβαιη συνέχεια, εἶναι ξεθυμασμένη.

Ἡ ζωὴ ὅπως κ' ἓνα ἔργο ζωῆς δὲν ἔχει τίποτα τὸ προδιωρισμένο. Καμμιά συνέχεια καὶ τελείωση. Εἶναι μιὰ ἐμπλοκὴ, ἓνας συνδυασμὸς καὶ μιὰ διάσπαση, ἓνα ἀσύνδετο, μιὰ ὠραία ἀταξία. Ἡ ζωὴ εἶναι ἓνα χωρὶς τέρμα κυνηγητὸ γιὰ τὴν ἀνεύρεση ρυθμοῦ, ὁ ὁποῖος διαρκῶς ἀλλάζει καὶ γιὰ τὴν παγίδευση μορφῶν, οἱ ὁποῖες ἀνθίστανται νὰ συλληφθοῦν. Ὅπου ὑπάρχει πραγμάτων τῶν ἐπιδιώξεων αὐτῶν, ὑπάρχει θάνατος. Ἄκου τί λέει ὁ Toller : τὸ νόημα τῶν Μορφῶν, λέει, εἶναι ὁ Θάνατος :

Ὁ Θάνατος. Ψέμα πὼς τάχα στὸ βασιλεῖο τοῦ κόσμου ὁ Θάνατος δὲ μπαίνει.

Εἶμαι τὸ νόημα τῶν μορφῶν, πού τὸ τέλει ὑφαίνει.

Κάτι τέτοιο εἶναι, ἀκόμα, τὸ ἔργο μου: ὄχι σὰ δρόμος στὴν πεδιάδα ὅπου τὸ τέρμα εἶναι ὄριμὸ ἀπὸ τὰ πρὶν καὶ ἡ πορεία ὁμαλὴ. Ἔχει ἀνήφορο κατήφορο, λοξέματα, χάσματα, χαντάκια, δάση πυκνότητας, νύχτες σκοτεινότητας, ἀνοιξιάτικες ἡμέρες, φῶς λαμπρό, γοργότῃ πού φέρνει ἱλιγγο.... Φαίνεται πὼς ἔχει μέσα του

κάτι ἀπ τὴ ζωὴ τοῦ θηρίου: σκιρτήματα, κοιτάγματα ἀπορητικά, ἄλλατα, σταματήματα, λάμψεις, ξαφνικὲς ἀλλαγὲς κατευθύνσεως.

Εκείνος. Τὸ ἔργο σου εἶναι ἄνισο, πρωτεϊκὸ, θεοπάλαβο. Κάθε στιγμή ἀλλάζεις θέσεις. Εἶναι μεθυσμένο. Δὲν ἔχει οὔτε λογικὴ συνάρτηση οὔτε σταθερὴ προχώρηση. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο ὅ,τι γράφεις δὲν μπορεῖ νὰ συναντήσῃ τὴν ψυχικὴ προσδοκίαν τοῦ ἀλλοῦ, τὸ ἐνδιαφέρον του. Τὸ ἔργο σου εἶναι κλεισμένο μέσα στὸν ἐλεφάντινο πύργο τῆς ἀτομικότητός σου. Γίνεσαι ἀκατανόητος.

Εγώ. Τὸ ἔργο μου, φίλε, εἶναι ἔργο δικό μου. Καὶ ὅταν εἶναι δικό μου κανένας δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ τὸ κλειδί τῆς ἐξηγήσεώς του ἐκτὸς ἀπὸ μένα. Κανένας δὲν πρόκειται νὰ ἐννοήσῃ τὸ βιβλίο μου οὔτε νὰ τὸ ἐξηγήσῃ. Ὅπως κ' ἐμένα τὸν ἴδιο.

Εκείνος. «Ὅπως κ' ἐμένα τὸν ἴδιο!» Εἶσαι σχιζοθυμικός, φίλε μου. Ἡ σχιζοθυμία εἶναι ἡ ἀρρώστεια τοῦ αἰῶνα μας, ὅπως ἄλλοτε ἡ «ἀνία». Στὴ λογοτεχνία ἡ νέα αὐτὴ ἀρρώστεια ὀνομάζεται ἐξπρεσιονισμὸς. Ἔπαθε κ' ἐσὺ. Χώρισε τὸν ἑαυτὸ σου ἀπ τὸν κόσμο.

Εγώ. Δὲν ἔχεις ἄδικο. Εἶμαι ψυχικὰ ἀπομονωμένος ἀπ τὸν κόσμο.... Θὰ προχωροῦσα ἀκόμα.... Εἶμαι τρελλός. Μὰ ὅλη ἡ ζωὴ μας δὲν εἶναι μιὰ συνειδητὴ τρέλλα, μιὰ folie lucide; Μὰ ἐσὺ πού ζητᾶς νὰ μάθης, νὰ μοῦ δώσης τὸν ὄρισμό μου: «εἶσαι...» ἀνύποπτε φίλε, δὲν ξαίρεις πὼς δὲν μπορῶ νὰ «εἶμαι» τίποτα; Ἡ ἀλλαγὴ καὶ ἡ ἀσυνέπεια ὑπογραμμίζουν τὴν ὑπαρξή. Καὶ ποτὲ δὲ θὰ μὲ γνωρίσης, ὅσο κι ἂν τὸ ζητᾷ ἡ τρέλλα σου.

Εκείνος. Ἡ τρέλλα μου;

Εγώ. Ναί, ναί. Εἶσαι κ' ἐσὺ σὰν κ' ἐμένα ἀπ τὴν ἀνάποδη: τρελλός πού ἔχει τὴ μανία τοῦ «ἀποτελεσμένου». Θέλεις νὰ μὲ γνωρίσης. Ἀφοῦ οὔτε ἐγὼ ὁ ἴδιος δὲν εἶμαι βέβαιος, ὅτι γνωρίζω τὸν ἑαυτὸ μου. Πὼς νὰ τὸν γνωρίσω;

Εκείνος. Πὼς! δὲν εἶσαι λογικὸς ἄνθρωπος; δὲν ἔχεις ἐνότητα συνειδήσεως πού δίνει τὴν αὐτοσυνειδήση;

Εγώ. Χα χα χα! Πόσο λίγο μελέτησες τὸν ἑαυτὸ σου! Ἄν τὸ 'κανες ὅσο πρέπει δὲ θὰ μιλοῦσες ἔτσι. Παρακολούθησέ με:

— Πολλές φορές μπορεί να πάρη κανείς κάποιον άλλο για τον εαυτό του· συμβαίνει να υποδύεται για ένα μεγάλο ή μικρό χρονικό διάστημα τις ιδιότητες του Α. Πιστεύει ότι είναι ένας άλλος Α και στο τέλος, ότι είναι ο Α. Μια στιγμή μονάχα χρειάζεται για να το πιστέψη. Και η στιγμή εκείνη αποβαίνει αιωνία. Από τότε ζή τη ζωή του Α., ενώ η δική του μένει άζωη. Κουβαλεῖ κάποιον άλλον μέσα του και τον ζή. Και όταν συνέρθη από την κατάσταση αυτή έπειτ' από χρόνια ίσως, δέν μπορεί να ξανάβρη πιὰ τον εαυτό του τον παλιό. Τόν χωρίζει πιὰ τόση απόσταση. Ἡ προσωπικότητα διχάσθηκε. Ποιός είναι ο εαυτός του μέσα στο πολύχρονο ζήσιμο τῆς ζωῆς τοῦ άλλου; Γνώριζε τότε ποιός είναι ο εαυτός του;

Ἐκεῖνος. Μὰ όταν συνέρθη κανείς...

Ἐγώ. Αὐτὸ δέν πρόκειται νὰ γίνη τελειωτικά. Συνέρχεται κανείς ἀπὸ τὴ μιὰ κατάσταση γιὰ νὰ μεταπέση στὴν ἄλλη... Ἐτσι ποτὲ δὲ μᾶς εἶναι δυνατὸ νὰ ζήσουμε και νὰ γνωρίσουμε τὸν ἀληθινὸν εαυτό μας.

Ἐκεῖνος. Μὲ τὴ θεία δύναμη τῆς λογικῆς ὁ ἄνθρωπος γνωρίζε τὸ Θεό, μὲ τὴ δύναμη τῆς λογικῆς μπορούμε νὰ γνωρίσουμε τὸν εαυτό μας.

Ἐγώ. Ἡ λογικὴ εἶναι τὸ πιὸ προδοτικὸ ἐργαλεῖο στὴ χρῆση τῆς ζωῆς μας. Ὅ,τι εἶναι λογικὸ μπορεί πολὺ καλὰ νὰ μὴν εἶναι ἀληθινό. Τὸ λογικὸ μας ἐνεργεῖ αὐτοματικὰ δηλ. μὲ κρίσεις συντελεσμένες και δέν πλάθει ἐξαρχῆς κατὰ περίσταση. Γιὰ νὰ λειτουργήση μὲ ἀσφάλεια τὸ πνεῦμα μας πρέπει νὰ χειραφετηθῆ ἀπὸ τὴ λογικὴ (γεῶς;) πὺ ἀναχωρεῖ μοιραῖα ἀπὸ ἐτοιμὲς κρίσεις και κοινωνικὰ προδικασμένα. Ὅποιος χειραφετηθῆ ἔτσι, θὰ εἶναι ὁ ἀληθινὸς σοφός, πὺν μπορεί ὁ ἴδιος νὰ ὀνομασθῆ τρελλός. Μονάχα μιὰ κατάσταση πέρι ἀπὸ τὴ λογικὴ μπορεί νὰ μᾶς δώση ἐξηγήσεις γιὰ τὰ πράγματα και τὸν εαυτό μας.

Ἐκεῖνος. Ἡ θέση λοιπὸν τοῦ ἀνθρώπου εἶναι τραγικὴ. Πασχίζει νὰ ἐννοήση και νὰ ἐξηγήση τὸν εαυτό του και τοὺς άλλους, τὴν ἀλήθεια, και δέν μπορεί. Κι ὁ ἄνθρωπος σὰν μιὰ προσπάθεια νὰ μάθη και νὰ ἐξηγήση εἶναι ἓνα δράμα.

Ἐγώ. Καὶ εἶναι τὸ πραγματικώτερο δράμα.

Ἐκεῖνος. Ἐχεις στὸ νοῦ σου τὸν Pirandello.

Ὁ Μπούλ στὸ ἄκουσμα τοῦ ξενικοῦ αὐτοῦ ὀνόματος ἀπότομα ξύπνησε.

— Γούβ, φώναξε.

Διαμαρτυρόταν. Τὸ ξενικὸ ὄνομα τὸν ἐξόργισε.

Ὁ Μπούλ εἶναι πολὺ φιλέλλην.

Ἄρετσου.

ΠΕΤΡΟΣ Σ. ΣΠΑΝΔΩΝΙΑΔΗΣ

KATHERINE MANSFIELD

ΕΥΔΑΙΜΟΝΙΑ

(Συνέχεια ἀπὸ τὸ Β' τεῦχος)

— Λοιπόν. Οὐώρρεν, πὺς πᾶει τὸ θέατρο; — ρώτησε ὁ Νόρμαν Νάιτ ἀφήνοντας νὰ πέση τὸ μονόκλ γιὰ νὰ δώση στὸ μάτι τὴν ἴδια πρωτυτερινὴ του στρογγυλότητα.

Καὶ ἡ κ. Νόρμαν Νάιτ πρόσθεσε «ὦ κ. Οὐώρρεν, τί χαριτωμένες κάλτσες».

— Θὰ χαρῶ τόσο πολὺ ἂν τίς ἀρέσετε—ἀπάντησε καρφώνοντας τὸ βλέμμα στὰ πόδια του. Φαίνεται ὅμως πολὺ ν' ἀσπρίσαν ἀπὸ τότε πὺ βγήκε ἡ σελήνη...

Ἐστρεψε στὴν Μπέρθα τὸ θλιμμένο, τὸ νεανικὸ και μαραμμένο πρόσωπό του.

«Καὶ ξέρετε, ἔχει μιὰ σελήνη ἔξω...».

Ἐνοιωθε τὴν ἐπιθυμία νὰ φωνάξη «ὦ εἶμαι βέβαιη, συχνά...»

«...»

Ἡ ἀλήθεια εἶναι πὺς ὁ Οὐώρρεν ἦταν ἓνας ἄνθρωπος πὺν σ' ἐγοήτευε, μὰ και ἡ Φαίις τὸ ἴδιο ἔτσι πὺς ἦταν στρογγυλοκαθισμένη κατάντικρυ στὴ φωτιά, καθὼς και ὁ Μάγκ ἀκόμα, πὺν κάπνιζ' ἓνα σιγαρέττο και ρωτοῦσε, χτυπώντας το νὰ πέση ἡ στάχτη. «Γιατί ἀργεῖ τόσο πολὺ ὁ κύριος σας;».

— Νά τος.

Μίγκ!... Ἡ πόρτα τῆς εισόδου ἀνοῖξε και ξανάκλεισε, και ὁ Χάρου φώναξε «Καλησπέρα σ' ὄλους σας. Πέντε λεπτά μονάχα, κ' ἐρχόμαι». Καὶ τὸν ἄκουσαν ν' ἀνεβαίνει στὰ τέσσαρα τὰ σκαλοπάτια. Ἡ Μπέρθα δέν μπόρεσε νὰ συγκρατήση ἓνα μειδίαμα· ἤξερε πόσο τοῦ ἄρεσε

νά μεγαλοποιή τὰ πράματα. Γιατί, τὸ κάτω-κάτω, τί θέση εἶχαν αὐτὰ τὰ πέντε λεπτά ἀκόμα; Ὅμως νά, ἀνάγκαζε τὸν ἑαυτό του νά πιστέψει πὼς εἶχαν τὴν πιὸ μεγάλη σημασία. Κ' ἕστερα ἔπειρ' ἕνα ὕψος ἐπίσημο κ' ἔμπαινε στὴ σάλα ἀπόλυτα ἤρεμος καὶ ψύχραιμος. Εἶχε ἕνα τόσο γούστο γιὰ τὴ ζωὴ ὁ Χάρρυ! Ὡ πόση ἐκτίμηση ἔτρεφε γι' αὐτόν. Ὁ ζήλος ποῦ εἶχε γιὰ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, ζητώντας μὲ τὸ θάρρος καὶ τὴ δύναμη του τὴ «λυδία, λίθο» στὸ κάθε τι ποῦ ὀρθώνονταν ἐναντίά του. Ὡστόσο ἐνοιῶθε ἀκόμα πὼς μπορούσε γιὰ μιὰ στιγμή νά περάση λιγάκι γιὰ γελοῖος στὰ μάτια ἐκείνων, ποῦ δὲν τὸν γνώριζαν καλά.

Γιατί ἦταν στιγμὲς ποῦ θαρρεῖς καὶ ξεκινούσε γιὰ τὸν πόλεμο, ἐκεῖ ποῦ δὲν ὑπῆρχε πόλεμος. Ἀναγκασμένη νά μιλάει καὶ νά γελάει, ὡσπὺ νά κατέβη ὁ Χάρρυ, ἀκριβῶς ἔτσι ποῦ τότε φαντάζονταν, ἡ Μπέρθα, καλὰ-καλὰ δὲν εἶχε ἀντιληφθῆ πὼς ἀπουσίαζε ἡ Μις Φούλτον.

— Δὲν ξέρω, μὴν τυχὸν ἡ Μις Φούλτον λησμόνησε πὼς ἔπρεπε νά ἔρθη.

— Ἀσφαλῶς κάτι τέτοιο θὰ συμβαίνει, εἶπε ὁ Χάρρυ. Ἔχει τηλέφωνο;

— Ἀ! νά την! Ἀκούω νά ἔρχετ' ἕνα ταξί. Ἡ Μπέρθα χαμογέλασε σὰν οἰκοδέσποινα, ποῦ χαιρετὰ βλέποντας πόσο οἱ τρόποι της εἶναι πάντα πρωτότυποι καὶ μυστηριώδεις. Γι' αὐτὸ καὶ πρόσθεσε «Αὐτὴ παιδί μου ζῆ μὲς στὰ ταξί!».

— Θὰ παχύνει ἂν ἐξακολουθήσει — εἶπε ψυχρὰ ὁ Χάρρυ. Ὑστερα πίεσε τὸ κουδουνάκι γιὰ νά ρωτήσῃ γιὰ τὸ γεῦμα. — Πάρα πολὺ ἄσχημο αὐτὸ γιὰ τίς ξανθὲς κυρίες.

— Χάρρυ! Μὰ τί λέεις; — ἔκαμε χαμογελώντας ἡ Μπέρθα.

Μεσολάβησε μιὰ στιγμή ἀναμονῆς καθὼς χαρούμενα συνωμιλοῦσαν ὅλοι μαζί. Κ' ἕστερα ἡ Μις Φούλτον ντυμένη στ' ἀσημένια μὲ τὰ μαλλιά σκεπασμένα μ' ἕνα ἀσημένιο γρίπο, μπῆκε θριαμβευτικά, χαμογελαστὴ καὶ μὲ γυρμένο κάπως τὸ κεφάλι πρὸς τὸ πλάι.

— Ἀργησα μήπως;

— Ὁχι, καθόλου — εἶπε ἡ Μπέρθα. Ἐλάτε!

Πῆγε ἀπὸ τὸ μπράτσο τῆς Μις Φούλτον καὶ πῆγαν στὴν τραπεζαρία. Τί τάχα νά εἶχε αὐτὸ τὸ ἀγγιγμα τοῦ δροσεροῦ μπράτσου γιὰ νά ζωντανέψῃ, γιὰ νά φουντώσῃ ἔτσι αὐτὴ τὴ φλόγα τῆς εὐδαιμονίας ποῦ ἐνοιῶθε πάλι ἡ Μπέρθα; Ἡ Μις Φούλτον δὲν τὴν κοίταξε· ἄλλωστε σπάνια κοίταζε τοὺς ἄλλους κατὰ πρόσωπο. Τὰ βαριά της βλέφαρα ἀναπαύονταν στὰ μάτια της, κ' ἕνα παράξενο χαμόγελο ποῦ μόλις τὸ μάντευε, φτερουγίζε θαρρεῖς πάνω στὰ χεῖλη της. Λὲς κ' οἱ ἦχοι τὴν ἔκαναν νά ζῆ περισσότερο παρὰ ἡ θεά. Ὡστόσο ἡ Μπέρθα ἀμέσως ἀντιλήφθηκε, πὼς εἶχεν ἀνταλλάξει μὲ τὸν κύριό της τὸ πιὸ φιλικὸ μὰ καὶ ἀργὸ βλέμμα, σὰ νά ἔλεγον κ' οἱ δύο τοὺς «Κ' ἐσὺ ἐδῶ;» καὶ μάλιστα ἦταν βέβαιη, πὼς ἡ Πηλὸ Φούλτον εἶχε μπῆ μέσα στὴ σκέψη της καθὼς τὴν ἔβλεπε ν' ἀνακατώνῃ τὴν ὄραία κόκκινη σοῦπα μέσα στὸ γκριζοπιάτο.

Καὶ οἱ ἄλλοι; Ἡ Φαίς καὶ ὁ Μάγκ, ὁ Ἐντυ καὶ ὁ Χάρρυ; Τὰ κουτάλια τοὺς σηκώνονταν καὶ κατέβαιναν, οἱ πετσοῦτες ἀγγίζανε τὸ στόμα τους, τρίβανε τίς ψίχες τοῦ ψωμιοῦ, παίζανε μὲ τὰ περσόνια τους, ἀλλάζανε μηχανικὰ τίς θέσεις τῶν ποτηριῶν καὶ κουβεντιάζανε.

— Τὴν ἀπάντησα στὴν ἐκθεσὶ τῆς Ἄλφα. Τί φανταγμένος ἄνθρωπος! Δὲν τῆς ἔφθανε ποῦ ἔκοψε τὰ μαλλιά, μὰ φαινότανε σὰ νά εἶχε κόψει ἕνα κομμάτι ἀπ' τὴ γάμπα της καὶ μὲ τὴν ἴδια εὐκαιρία, κ' ἕνα κομμάτι ἀπ' τὴν καημένη τὴ μύτη της.

— Δὲν νομίζετε πὼς ἔχει πολλὲς σχέσεις μὲ τὸ Μιχαὲλ Ὡτ;

— Αὐτόν ποῦ ἔχει γράψει «ὁ ἔρωτας μὲ τὰ ψεύτικα δόντια;».

— Θέλει νά μὲ κἀνὴ θεάτρο. Σὲ μιὰ πράξη καὶ μ' ἕνα πρόσωπο, ὄλο-ὄλο. Φαντασθῆτε μιὰ αὐτοκτονία. Παρουσιάζει τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ. Καὶ τὴ στιγμή ποῦ διστάζει ἀκόμα ἂν πρέπῃ ἡ δὲν πρέπῃ νά σκοτωθῆ, αὐλαῖα. Δὲν εἶνε νά σὰς πῶ καὶ τόσο ἄσχημη ἰδέα, ἔ τι λέτε;

— Τί τίτλο θὰ τοῦ δώση εἶπατε; «Πεπτικὲς στεναχώριες».

— Μοῦ φαίνεται πὼς κάπου διάβασα τὸ ἴδιο πρῶμα, ναι, ναι, θαρρῶ σ' ἕνα γαλλικὸ περιοδικό, ἐντελῶς ἄγνωστο στὴν Ἀγγλία.

Ὁχι, οἱ ἄλλοι δὲν τὸ παραδέχονταν. Ὑπάρχουν ἔρωτες καὶ ἔρωτες, καὶ αὐτὴ προτιμᾷ νά τοὺς νοιώθῃ ἑκεῖ, στὸ τραπέζι, νά τοὺς τροφοδοτῆ καὶ νά τοὺς ποτίσῃ μὲ τὸ πιὸ γλυκὸ κρασί. Σωστά, ἤθελε πολὺ νά τοὺς πῆ πόσο εἶνε εὐχάριστοι. Τί διακοσμητικὸ γκροῦν σχηματίζαν καὶ πόσο ὄλο τοὺς ἀξίζουσιν καὶ τῆς θυμίζουσιν ἕνα ἔργο τοῦ Τσέχωφ!

Ὁ Χάρρυ ἀπολάμβανε τὸ γεῦμα του. Ὁχι πὼς ἦτανε στὸ χαρακτήρα του νά ποζάρῃ καθὼς μιλοῦσε ἔτσι γιὰ τὴν τροφή, ὅμως νά, τὸ θεωροῦσε σὰν κάτι ἐξαιρετικὸ πάντα νά δείχνῃ μιὰ ὑπερβολικὴ προτίμηση γιὰ τὸ ἄσπρο κρέας τοῦ ἀστακοῦ, ἢ γιὰ τὸν πράσινο τόνο τοῦ παγωτοῦ μὲ τὰ φυσιτικὰ πράσινα καὶ ψυχρὰ σὰν τὰ βλέφαρα αἰγυπτίας χορευτριάς.

Κι ὅταν γυρίζοντας τῆς εἶπε «Μπέρθα, τὸ ἔχεις θαναμάσια χτυπημένο! ἐκεῖνὴ λίγο ἔλειψε νά δακρύσῃ ἀπὸ παιδικὴ χαρὰ».

Μὰ γιατί ἀπόψε νά αἰσθάνονταν μιὰ τόση τρυφερότητα γιὰ ὅλους ποῦ τὴν τριγυροῦσαν; Τὸ κάθε τι εἶχε μιὰ καλωσύνη, τὸ κάθε τι ἦταν σωστό. Κι ὅ,τι συνέβαινε φαινότανε σὰ νά ξαναγέμιζε τὸ ξεχειλισμένο ἀπὸ εὐδαιμονία ποτήρι της. Καὶ πάντα στὸ βάθος τῆς σκέψης της ἔμνησκε τὸ παράστημα τῆς ἀχλαδιάς. Θὰ φαινότανε σὰν ἀσημένια αὐτὴν τὴν ὄρα, φωτισμένη ἀπ' τὴ σελήνη τοῦ καημένου Ἐντυ, ἀσημένια σὰν τὴ Μις Φούλτον, ποῦ καθισμένη ἐκεῖ, στριφογύριζε ἕνα μανταρίνι στὰ λεπτά της δάχτυλα, τόσο ὠχρὰ, ποῦ θαρρεῖς κ' ἀνάδιναν μιὰ λάμψη.

Ἐκεῖνο ποῦ δὲν κατώρθωνε νά καταλάβῃ ἡ Μπέρθα—καὶ ποῦ τῆς φαινότανε σὰ θαῦμα—ἦτανε ὁ τρόπος ποῦ τόσο γρήγορα μὰ καὶ τόσο σωστά εἶχε μαντέψει τὴν ψυχικὴ κατάστασιν τῆς Μις Φούλτον. Μὰ οὔτε τόσο δὰ ἀμφέβαλε πὼς σωστά εἶχε μαντέψει. Μολαταῦτα, ποῦ βασιζόνταν; Ἴσως σ' ὀλιγώτερο ἀπὸ τὸ τίποτε.

— Θαρρῶ πὼς αὐτὸ πολὺ σπάνια συμβαίνει μοναχὰ στὶς γυναῖκες

και ποτε στους αντρες—σκέφθηκε η Μπέρθα. "Ας είναι, την ώρα που θα ψήνω τον καφέ στη σάλα, ίσως το ανακαλύψω.

Δηλαδή με αυτό καλά-καλά κ' η ίδια δεν ήξερε τί έννοούσε. Κάνοντας αυτή τη σκέψη έβλεπε μονάχα πώς μονολογούσε. Θα 'πρεπε να του μιλήσει, να του εξηγηθῆ γιατί του ἄρσεν έτσι να γελᾷ.

— "Εν' από τὰ δυό, ἢ πρέπει νὰ γελῶ ἢ πρέπει νὰ κλαίω!

Μὰ όταν ἀντιλήφθηκε αὐτὴ τὴ μικρὴ παράξενη μανία τῆς Φαίης νὰ χώνη κάτι πάντα στὸν κόρφο της — σὰν κ' ἐκεῖ ἀκόμα νὰ φύλαγ' ἕνα λιγοστὸ ἀπόθεμα ἀπὸ λεφτόκαρα — ἡ Μπέρθα ἔχωσε ἀπὸ θυμὸ τὰ νύχια στὴν παλάμη της — γιὰ νὰ πνίξῃ ἕνα πλατὺ γέλιο.

Εἶχαν τελειώσει πειὰ: «Ἐλάτε νὰ δῆτε τὸν καινούργιο μου καφέ-μυλό!» εἶπε ἡ Μπέρθα.

— Κάθε δεκαπέντε ἔχουμε κ' ἕναν καινούργιο καφέμυλο, πρόσθεσε ὁ Χάρου. Ἡ Φαίης πῆρε τώρα μὲ τὴ σειρά της ἀπὸ τὸ μπράτσο τῆ Μπέρθα, Ἡ Μίς Φοῦλτον ἔγυρε τὸ κεφάλι της καὶ τὶς ἀκολούθησε.

Ἡ φωτιά στὸ σαλόνι εἶχε χαμηλώσει, οἱ κόκκινες φλόγες ταλαντεύονταν. Μιὰ «Φωτιά τῆς σαλαμάντρας» ὅπως τὴν ἔλεγε ἡ Φαίης.

— Μὴν ἀνάβῃς φῶς. Ἔτσι εἶναι ἔκτακτα.

Πάλι ἡ κυρία Νόρμαν Νάιτ στρογγυλοκάθησε κατάντικρυ στὴ φωτιά. Πάντα κρύωνε... —Φυσικὰ χωρὶς τὸ κόκκινο φανελλένιο μπουστάκι της — σκέφθηκε ἡ Μπέρθα. Κι ὅ,τι περίμενε ἀπὸ τὴ Μίς Φοῦλτον τὸ «ἀνακάλυψε» ἐκείνη τὴ στιγμή.

— Ἔχετε καὶ κῆπο; ρώτησε μὲ τὴ χαμηλὴ σὰν ἀποκοιμισμένη της φωνή.

Ἦταν τόσο εὐγενικὸ ἀπὸ μέρους της ποὺ ἡ Μπέρθα δὲν μπόρεσε νὰ μὴν ὑπακούσῃ. Διέσχισε τὴ σάλα, χῶρισε τὶς κουρτίνες κι ἀνοίξε τὶς πόρτες.

— Ὅρίστε — εἶπε μὲ κάποιον ἀναστεναγμὸ.

Μετάφραση ΓΕΩΡ. ΔΕΛΙΟΥ

Σ Η Μ Ε Ι Ω Μ Α Τ Α

Ἡλία Βενέζη. «Τὸ νούμερο 31328».

Δὲν εἶναι ἴσως εὐκόλο ἀπὸ τώρα νὰ ποῦμε ἂν μέσα στὴν ἀφθονὴ ξένη πολεμικὴ λογοτεχνία, ὑπάρχει κιόλας τὸ ἔργο ποὺ κλείνει τὰ στοιχεῖα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς ἱστορικῆς ἐποχῆς, γιὰ νὰ πάρῃ τὴ θέση του ἀνάμεσα στὰ κλασικὰ ἀριστουργήματα, ἢ ἂν τὸ ἀριστούργημα αὐτὸ θὰ δοθῆ ἀπὸ κείνον ποὺ θὰ ῥθῆ πολὺ ἀργά, ὁμως πάντα βαθύτατα συγκλονισμένον ἀπ

τὴν ἴδια συγκίνηση ποὺ ἔνοιωσαν ὅλοι ὅσοι ἦρθαν σὲ μιὰν ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴν πιὸ φριχτὴ τραγωδία ποὺ γνώρισεν ὁ ἄνθρωπος. Βέβαιο εἶναι πὼς ἡ τέτοια δημιουργία γνώρισε πιά μιὰ κούραση, καὶ ἡ σκέψη ξαναβρίσκοντας τὴν ἰσορροπία της, στράφηκε πάλι, μποροῦμε νὰ ποῦμε, πρὸ θετικῶς στὴν ἔρευνα τῶν βαθύτατα ἀνθρώπινων ἀξιών, δίνοντας ἔτσι ἕνα βασικὸ σκοπὸ σὲ κάθε πνευματικὴ δημιουργία, διαμορφώνοντας ἕνα ἰδανικὸ ἀνώτερο ἀπὸ κάθε ἐκδήλωση μὲ περιορισμένη τοπικὴ σπουδαιότητα καὶ μορφὴ, ἕνα ἰδανικὸ ποὺ ἐδῶ καὶ πολλὰ χρόνια ἔλειπεν ἀπὸ τὸν κάθε πνευματικὸν ὀρίζοντα.

Τὸ βιβλίον αὐτὸ τοῦ κ. Ἡλ. Βενέζη δικαιούται νὰ πάρῃ μιὰ ξεχωριστὴ θέση μέσα στὴν πολεμικὴ μας λογοτεχνία, γιατί εἶναι τὸ πρῶτον ἀξιοπρόσεχτο ἔργο ποὺ γράφεται γιὰ τὴ ζωὴ τοῦ αἰχμαλώτου. Δὲν λέω τοῦ Ἑλληνα αἰχμαλώτου, γιατί ὑπάρχει φανερὴ ἡ προσπάθεια τοῦ συγγραφέα νὰ μείνῃ μακριὰ ἀπὸ μιὰν ἀπόπειρα, οἱ γραμμῆς του νὰ προκαλέσουν σκέψεις ἢ συναισθήματα φυλετικὰ, ἀνάλογα μὲ τὴ βαρβαρότητα, τὴν κτηνωδία, τὴ σκληρότητα, τὸν ἐμπαιγμὸ, τὶς στερήσεις, καὶ τὰ βασανιστήρια ποὺ οἱ σελίδες του ἀφήνουν νὰ ἐννοηθοῦν. Ὁ συγγραφέας, ὁ ἴδιος ὁ αἰχμάλωτος μὲ τὸ νούμερο 31328, ἀπὸ τὴν πρώτη ὡς τὴν τελευταία σελίδα, βρίσκεται σὲ ἄμεση ἐπαφὴ μὲ τὴ ζωὴ αὐτὴ, κι ἂν βρισκῶ κάτι νὰ τὸν κατηγορήσω εἶναι γιατί στάθηκε ψυχρὰ καὶ περιγραφικὰ ἀντικειμενικὸς, χωρὶς νὰ δώσῃ κανένα διανοητικὸ ὑπόστρωμα σ' ὅ,τι εἶδε καὶ σ' ὅ,τι περιέγραψε.

Μέσα στὴν πολεμικὴ πάντα ἀτμόσφαιρα τοποθετημένο τὸ θέμα του, μὲ τὴν ἴδια ἀκριβόλογη ἀντικειμενικότητα, ἔδινε μοῦ φαίνεται ὅλη τὴν εὐκολία στὸν κ. Βενέζη νὰ σκορπίσῃ ἕνα παλμὸ καθαρὰ ἐσωτερικὸ καὶ ὑποκειμενικὸ, ὅπως ὁ Ρεμάρκ κι ὅπως ὁ Μυριβήλης—ἂν μονάχα ἀπὸ τὸν τελευταῖον ἔλειπε τὸ ἀφθονο ἠθογραφικὸ στοιχεῖον—ἢ τὸ ἀντίθετον μιὰν ἀντικειμενικότητα μ' ὅλη πάλι τὴν ὑψὴ τῆς ἐθνικότητος, ὅπως ἔκανε ὁ Λούντβιχ Ρέν στὸν «Πόλεμος». Αὐτὴ τὴ συνειδητὴ καὶ συναισθηματικὴ ἀντικειμενικότητα περιμένει ὁ ἀναγνώστης ἀπὸ πολλὰς σελίδες τοῦ βιβλίου του. Ὁ κ. Βενέζης μεταχειρίζεται μιὰν ἐκφραση ἐντελῶς πρωτότυπη — κι αὐτὸ εἶναι στὸ ἐνεργητικὸ του. Αἰσθάνεται πολὺ τὸ ἀντικείμενον, τὴν εἰκόνα, ξέρει νὰ τὴν ἀνακαλύπτῃ, τὴν ἀποδίδει ὁμως μὲ ἕναν τρόπο ἀποσπασματικὸ μὲ λίγες χαρακτηριστικὰ πινελιές, καὶ καταντᾷ νὰ κίνη ἕνα σκίτσον παρὰ μιὰν εἰκόνα.

Γ. Δ.

Ἀντρέα Καραντώνη «Ὁ ποιητὴς Σεφέρης».

Στὸ βιβλίον αὐτὸ ὁ κ. Καραντώνης μιλάει γιὰ τὴν αἰσθητικὴν ἀξία τῆς «Στροφῆς» τοῦ Σεφέρη καὶ ἀπ' αὐτὴ τὴν ἀφορμὴ γενικεύει τὸ θέμα του σὲ ἔρευνα τῆς θέσεως καὶ τῆς ἀξίας τῆς λεγόμενης «καθαρῆς» ποίησης.

Ὅτι ὁ κ. Καραντώνης γράφει κριτικὴν προτοῦ γράφῃ ἓνα λογοτεχνικὸν ἔργο, τοῦτο δὲν εἶναι ἀπλὴ σύμπτωση· ἔχει τὴν ἔννοια μιᾶς ἐκδήλωσης γενικώτερης, μιᾶς τάσεως τῶν νέων νὰ θέσουν μπροστά τους καὶ νὰ δοκιμάσουν τὴν ἀντοχὴ ὅλων τῶν καθιερωμένων ἀξιών, γιὰ νὰ δεχτοῦν ἀπ' αὐτὲς ὅ,τι ἔχει περισσότερη ζωντάνια. Ἀπὸ τὸ σημεῖο ὅμως αὐτὸ ὡς τὸ νὰ πάρῃ κανεὶς μιὰν ἐνεργητικὴν στάση καὶ ὄχι μόνον νὰ ἐγκρίνη, μὰ καὶ νὰ ἀναλάβῃ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅ,τι νόμισε γερὸ καὶ γόνιμο καὶ ζωντανό, ὑπάρχει ἀπόστασις. Ὁ κ. Καραντώνης μετὰ τὸ κοσκίνισμα τῶν ἀξιών μέσα του δὲν ἀρκέσθηκε σὲ μιὰ ἐπιλογὴ, μὰ καὶ στάθιθη σταθερὰ κοντὰ σὲ κάτι ποῦ τὸ χαρακτήρισε μέσα του ὡς ἀξία καὶ θέλησε νὰ τὸ ἐμφανίσῃ ἔντονα καὶ νὰ τὸ ὑποστηρίξῃ.

Εἶναι δὲ ἐκεῖνο ποῦ ζητᾷ νὰ στηρίξῃ ὁ κ. Καραντώνης ὄχι κυρίως τὸ ἔργο τοῦ κ. Σεφέρη, ἀλλὰ τὸ ἔργο τοῦ καθενὸς ποῦ γράφει «καθαρὴ» ποίησι. Ἀπ' αὐτὸ ἐξηγεῖται, ὅτι ἐπαινεῖ στροφὰς καὶ στίχους ποῦ—νὰ πάρῃ ἢ εὐχὴ.— δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς ἐπαινέσῃ κανεὶς χωρὶς νὰ βιάσῃ τὸν ἑαυτὸ του.

Ἐδῶ τώρα ξανοίγεται ἓνα πρόβλημα: μπορεῖ καὶ πρέπει μὲ θέρμη μάλιστα καὶ κάπως μὲ φανατισμὸ νὰ ὑποστηρίζεται, πὼς ἡ καθαρὴ ποίησις εἶναι μιὰ ποίησις πῶς προχωρημένης μορφῆς, «τὸ καθαρό ἀπόσταγμα τῆς στιχουργικῆς πείρας μιᾶς ὁλόκληρης παράδοσης» ὅπως θέλει ὁ κ. Καραντώνης; πὼς ἡ καθαρὴ ποίησις μόνον διότι εἶναι «καθαρὴ» ξεχωρίζεται ἀπὸ ἄλλα εἶδη τῆς ποιήσεως καὶ ὑπερέχει; Ὑπάρχει ἄρα γε ποίησις «πῶς προχωρημένης μορφῆς»; Καὶ ἂν ὑπάρχῃ, ἡ προχωρημένη μορφή γιὰ νὰ ἴναι τάχα αὐτοδικαίως ἡ καλύτερη; Ἀντίθετα ἀπ' ὅλα αὐτὰ φαίνεται πὼς: 1^ο καμμιά τεχντροπία δὲν εἶναι ἀνώτερον ἀπ' τὴν ἄλλη παρὰ μονάχα ὅταν πραγματοποιῆ ἔργα ἀνώτερα, 2^ο καμμιά τέχνη δὲν ὑπάρχει «καθ' ἑαυτήν», «καθαρὴ», καὶ μονάχα στὴν ἐμπλοκὴ τῆς μὲ τις ιδιότητες ἄλλων τεχνῶν καὶ στὴν ἰσορροπία τῶν ιδιοτήτων αὐτῶν κεῖται τὸ νόημα τῆς τέχνης, 3^ο φαίνεται πὼς ἡ λεγόμενη «καθαρὴ» ποίησις εἶναι μῦθος, ἀφοῦ ἡ πεμπτουσία τῆς συμπίπτει ὁλότελα μὲ τὴν ιδιότητα ἄλλης τέχνης «τὴ μουσικότητα (ὄχι ἰηχητικότητα), 4^ο μιὰ «καθαρὴ» τέχνη εἶναι προῖον φιλοσοφικῆς ἀφαιρέσεως μᾶλλον καὶ ὄχι πηγαία ἐκδήλωσις. Καὶ προκειμένου γιὰ λυρική ποίησις, ἡ «καθαρὴ» λυρική ποίησις ὑπογραμμίζει ἤδη τὴν κατὰπτωσὴ τῆς, ὅσο κι ἂν ὁ Valery τὴν ἀναχαιτίζῃ δυνατὰ....

Στρέφοντας τὴν προσοχὴ μου στὸ συγγραφέα Καραντώνη διακρίνω ὀλοφάνερα πὼς ἀγαπᾷ τὸ θέμα του. Τοῦτο εἶναι μέγα καλὸ καὶ πρῶτο. Προσπαθεῖ νὰ δώσῃ στὸ θέμα του τὴν πῶς θερμὴν ἔκφραση καὶ τὸ πετυχαίνει. Γνωρίζεται, ἀκόμα, νὰ καταδιέται στὸ ζήτημά του καὶ ν' ἀλιεύῃ σπάνιες, λές μαργαριταρένιες διατυπώσεις. Ἡ ἔκφρασίς του εἶναι στρογγυλὴ, ὀλοκληρωμένη, πλαστικὴ. Ἡ πορεία τοῦ λόγου ἀβίαστη καὶ ἄνετη.

Συμπαθῶ πολὺ τοὺς νέους ἀνθρώπους, ποῦ νωρὶς νωρὶς ζήτησαν νὰ

πάρουν ἐνεργητικὴν στάση στὰ προβλήματα τοῦ πνεύματος καὶ τῆς τέχνης. Ἄρχισαν νωρὶς τὸν ἀγῶνα πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὶς ιδέες. Τὸν ἀγῶνα τῶν ιδεῶν, ποῦ εἶναι αὐτὸ τὸ νόημα τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Χρήστου Λεβάντα. «Ὁ ἴσιος δρόμος» (διηγήματα).

Εἶναι ἓνα σημαντικὸ γεγονός πὼς τὸν τελευταῖο καιρὸ ἐκδίδονται στὴν Ἑλλάδα βιβλία ἀπὸ νέους, ὅλο ἀπὸ νέους. Οἱ παλιοὶ λές καὶ σταμάτησαν νὰ γράφουν, ἴσως γιὰ αἰσθάνονται, πὼς δὲν ἔχουν τί νὰ ποῦν πιά πρὸς τὴ γενεά, ποῦ δὲν τὸν πιστεύει. Ὅχι πὼς δὲν πιστεύει στὴν ἐκφραστικὴ μαεστρία τους, μὰ δὲν μπορεῖ νὰ τοὺς παρακολουθήσῃ ἴσως στὴ νοοτροπία τους, ποῦ δὲ βρίσκει ἀνταπόκριση στὰ ἐρωτήματα καὶ τὶς ἀνησυχίες τῆς. Παρατηρήστε, ὅτι τὰ περισσότερα βιβλία τῶν νέων, ἀπ' αὐτὰ ποῦ βγῆκαν τελευταῖα—χωρὶς νὰ εἶναι ἄσφογα στὴ μορφή—προκαλοῦν ἓνα αἰσθημα ἐκπλήξεως, ποῦ βγαίνει ἀπὸ τὸ ὅτι δὲ συναντοῦν τὴν ψυχικὴν προσδοκία τῶν παλιῶν. Ἡ προσδοκία εἶναι μιὰ προέκταση τῶν σκέψεων καὶ τοῦ συναισθηματὸς μας στὸ μέλλον καὶ ὅταν ξαφνικὰ διακόπτονται αὐτὰ δοκιμάζουμε τὴν ἐκπλήξη. Πρόκειται ἐδῶ γιὰ μιὰ διακοπὴ συνέχειας. Οἱ νέοι μας δὲ συνεχίζουν τοὺς παλιούς, ἐκτὸς ἐκεῖνοι ποῦ στρέφονται ἀκόμα γύρω στὴ γερὴ μορφή τοῦ Παλαμά. Εἶναι ἀναμφισβήτητο, ὅτι πλάθεται κάτι παράλληλο καὶ πέρα ἀπ' τοὺς παλιούς.

Στὸν τελευταῖο καιρὸ εἶχαμε δύο καινούργιες ἐκδηλώσεις λογοτεχνικὰ παρουσιασμένες ἀπ' τοὺς νέους: Τὸ λογοτεχνικὸ ἐμπρεσσιονισμὸ καὶ τὸν κοινωνιστικὸ ρεαλισμὸ, ποῦ εἶναι μιὰ σπουδαίας σημασίας ἀνακάλυψις τοῦ παλιοῦ, τοῦ «ἐπιφανειακοῦ» ρεαλισμοῦ.

Ὁ κ. Χρ. Λεβάντας διεγείρει μὲ τὰ διηγήματά του γεμάτα ἀπ' ἀντιθέσεις καὶ μεταπτώσεις—καὶ γι' αὐτὸ δραματικά—τὴν αἰσθησι, τὸν ἀνατριχιασμὸ, τὸν φρικτὸν ἐκεῖνο, ποῦ φέρνει στὸ σκεπτόμενον ἀνθρώπο τὸ κοινωνικὸ ἀντίκρουσμα τῆς ζωῆς. Τὰ διηγήματά του ἔχουν πολλὴν ἀλήθεια, ἓναν ρεαλισμὸ παλλόμενον ἀπὸ παλμὸ ζωῆς, ζωντανό.

Σὲ πολλὰ μέρη ἐν τούτοις θὰ μπορούσε ὁ παλμὸς αὐτὸς νὰ εἶναι πῶς ἰσχυρός, τὸ χρῶμα τῶν πραγμάτων πῶς ἔντονο.

Ἀπάνω στὰ νέα μοτίβα περιμένουμε ἀπ' τοὺς νέους τὸ μεγάλο ἔργο: ἐκεῖνο ποῦ θ' ἀγκαλιάσῃ τὰ πράγματα ἀκόμα πῶς πλατιά, ποῦ θὰ ἴδῃ συνθετώτερα, ἐκεῖνο ποῦ μὲ τὴν πολυεδρική του ὄψη θὰ δώσῃ ἀφορμὴν σὲ μεγαλύτερη κίνηση τοῦ μυαλοῦ καὶ σὲ βαθύτερη ἀναταραχὴ τῶν συναισθημάτων.

Σπεύδω νὰ τελειώσω καὶ νὰ πῶ, πὼς ὁ κ. Λεβάντας ἔβγαλε ἓνα ὄφελιμο βιβλίον. Καὶ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ μας καὶ πέρα θὰ ζητᾷ κανεὶς μόνον ὀφέλιμα βιβλία νὰ βγαίνουν.

Π. ΣΠΑΝΔ.

Χρ. Πύρπασου. «Φιλικὰ καὶ Φιλημένα» (ποιήματα).

Ἡ συλλογὴ τῶν ποιημάτων αὐτῶν προλογίζεται ἀπ τὸν κ. Φ. Γιοφίλλη. Ὑποθέτει κανεὶς πὼς ὁ κ. Γιαφύλλης θέλει νὰ «ὀδηγήσῃ» τὸν ἀναγνώστη νὰ μὴν παραπλανηθῇ. Οἱ πρόλογοι κάνουν τὸ μεγαλύτερο κακὸ πολλὰς φορὰς. Μεγαλοποιῶν τὰ πράγματα πού «παρουσιάζουν» καὶ ἂν τύχῃ νὰ βρεθοῦμε μπροστὰ σὲ ἔργο φτωχό, ἢ αἰσθησι τῆς ἀποτυχίας μεγαθύνεται. Ἐν τούτοις ἐδῶ δὲν συμβαίνει ἐξ ὀλοκλήρου αὐτὸ τὸ πρᾶγμα. Ἡ γύμνια τῶν πραγμάτων ὅπως τίθενται, ἢ ἡ χρῆσι μοτίβων πού δὲν εἶναι καθόλου συνηθισμένα καὶ θεωροῦνται ἀντιπονητικά, σοκάρει βέβαια σὲ βαθμὸ πού σὲ κάνει νὰ γελαῖς, μὰ σύχρονα παρατηρεῖται σὲ μερικά ποιήματα μιὰ ἀμεσότητα διατυπώσεως, ἕνας τρόπος τέτοιος πού φαίνεται ὁ ποιητῆς νὰ σ υ ν ο μ ι λ ῆ μὲ ἕνα ὄρισμένο πρόσωπο καταργουμένου τοῦ περιθωρίου, πού χωρίζει τὴν τέχνη ἀπ τὴν πραγματικότητα. Χωρὶς ἄλλο αὐτὸς εἶναι ἕνας ξεχωριστὸς τρόπος. Καὶ δὲ θὰ εἶναι καθόλου ποιητικὸς ὡς ὅτου ἕνας ἄλλος ποιητῆς δυνατὸς κατορθώσῃ νὰ μᾶς πείσῃ γιὰ τὸ ἔνατιο.

Π. ΣΠΑΝΑ.

Γιάννη Γεννηματᾶ. «Παλιάνθρωπος—Α' Αἰμίλιος».

Στὸ βιβλίον αὐτὸ κάτω ἀπὸ μιὰ φαινομενικὴ ἀσυναρτησία πού ἐξοργίζει, κινεῖται μιὰ σκέψη καὶ μιὰ πρόθεση εὐγενική. Ἐκκλησιαστικὴ εἶναι ἡ ἀνισότητα καὶ ἡ ἀκαταστασία τῶν νοημάτων, μὰ δὲ χρειάζεται παρὰ λίγη καλὴ θέλησι γιὰ νὰ ὀμολογήσῃς, ὅτι κάτω ἀπ τὴν κυματώδη ταραχὴ καὶ ἀσυνέπεια κρύβεται μιὰ ὁμορφὴ σύλληψη.

Ἐδῶ τίθεται σὲ δοκιμασία καὶ βγαίνει ἀγνὸ καὶ νικηφόρο τὸ αἰσθημα τῆς φιλίας. Ὁ δάσκαλος μὲ τὸ μαθητὴ εἶναι φίλοι. Μὲ τὴ φιλία τους ἡ διδασκαλία μεταβάλλεται σὲ μυσταγωγία, σὲ μετάδοση ἀχράντων μυστηρίων. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἑνὸς ἀνήκει στὸν ἄλλον, εἶναι συμπλήρωμα τοῦ ἄλλου καὶ ὅταν ἕνα φίλημα τοὺς ἐνώσῃ, τότε τὸ ἀνατρίχιασμα τῆς σαρκὸς εἶναι ἀπλὸ ἀνατρίχιασμα πεταλούδας ὅταν ἀκουμπάῃ στὴ γύρη τοῦ λουλουδιοῦ.

Μιὰ πνοὴ ἀνώτερης ζωῆς περνάει ἀπ τὸ κακογραμμένο αὐτὸ ἔργο.

Π. ΣΠΑΝΑ.

Γ. Θεοτοκά, Ἐμπρὸς στὸ κοινωνικὸ πρόβλημα.

Ὅτι ὁ κ. Θεοτοκάς γράφει ὁμορφα τὸ εἶπαν πολλοὶ ἀπὸ τὴν πρώτη ἐμφάνισή του καὶ κάθε νέο ἔργο του τὸ ἐπικυρώνει. Κυριαρχία τοῦ γλωσσικοῦ ὄργάνου πού χρησιμοποιεῖ, φράσι χτυπητὴ καὶ μεστή, διαύγεια,—ὡς σὲ σημεῖο πού σοῦ ἐμπνέει ἀνησυχίες,—εἶναι οἱ πιὸ ἀχώριστοι σύντροφοί του. Ἄν ὅμως τὰ καλοβαλμένα καὶ καλοειπωμένα προϊόντα τῆς πέννας του τὰ κοιτάξῃ κανεὶς ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴ μορφὴ,

σάν περιεχόμενο θὰ ἔχε ἴσως πολλὰς ἐπιφυλάξεις. Θὰ περιοριστῶ κυρίως ἐδῶ σὲ μερικές ἐπιφυλάξεις, πού μοῦ γέννησε τὸ τελευταῖο δοκίμιό του «Ἐμπρὸς στὸ κοινωνικὸ πρόβλημα».

Ἄν εἶναι δυνατὸ σὲ 111½ σχεδόν, ἀνάρια τυπωμένες καὶ μὲ μεγάλα περιθώρια σελίδες, νὰ δώσῃ κανεὶς ἔστω καὶ μιὰ σκιαγραφικὴ ἀπάντησι στὸ πρόβλημα πού παρουσιάζει αὐτὸ πού συνηθίσαμε νὸ ὀνομάζουμε μεταπολεμικὴ: γενιά, πνεῦμα, κλπ. Κι ὅμως αὐτὸ ἐπιχειρεῖ ὁ κ. Θεοτοκάς, μὲ τὸ δυνατὸ του ὄπλο τῆς διαύγειας! Ἄλλὰ σ'αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ μέρος περισσότερο παρὰ ἄλλου φαίνεται καθαρὰ πόσο εἶναι αἰχμάλωτος τοῦ ὄπλου του. Ἡ σκέψη του, ὅσο κι ἂν προσπαθῇ νὰ φαίνεται ἀνήσυχη—ἀνήσυχη κυρίως εἶναι ἡ ἀνησυχία του—δουλεῖ ἀπάνω σὲ φόρμουλες, σὲ ἐντυπωσιακὰς φράσεις, σὲ ἀπλουστεύσεις πού σὲ τρομάζουν, σὲ γενικεύσεις τολμηρὰς, πού δὲ βλέπεις τὸ στηριγμά τους. Ἡ ζωὴ μας, μὲ ὄλο τῆς τὸ περιεχόμενο, σχηματοποιεῖται, μεταβάλλεται εὐκόλα—εὐκόλα σὲ ὄρισμένα ζεύγη ἀπόλυτων ἀντιθέσεων, πού ὅλα τὰ χωρίζουν καὶ τίποτα δὲν τὰ ἐνώνει καὶ ὁ ἀναγνώστης καλεῖται νὰ κἀνῃ τὴν ἐκλογὴν του. Ἄν ὅλα αὐτὰ δίνονταν σάν ἀτομικὰς ἀνησυχίες, μὲ τὴν πρόθεση νὰ διαγράψουν ἕναν ἀντιπροσωπευτικὸν τύπον τῆς ἐποχῆς μας, νὰ τὸν δώσουν δραματικά, θὰ ἔχαν, ἔτσι πού εἶναι καλλογραμμένα, πολὺ πιότερο ἐνδιαφέρον. Ὁ ἀναγνώστης θὰ βρισκε στὶς γραμμὰς του κάποιες δικὰς του ἀνάλογες νότες, κάποιες ἄλλες διαφωνίες θὰ τοῦ ἀνοιγαν μπορεῖ δρόμους ἀδοκίμαστους: θὰ πλουτίζονταν ἔτσι. Μὰ τώρα δίνονται σάν ἀντικειμενικὸ ἀντίκρουσμα τῆς ἐποχῆς μας, σάν κήρυγμα, σάν δίδαγμα. Κ' ἐγὼ θαρρῶ πὼς ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ χτυπητὰ γνωρίσματα τῆς ἐποχῆς μας—ὄχι τὰ καλὰ τῆς—εἶναι τὸ πλῆθος τῶν κηρυγμάτων. Παντοῦ γύρω μας ἔτοιμες λύσεις ριζικὰς καὶ τελειωτικὰς τῶν κοινωνικῶν κυρίως ἀνησυχιῶν μας. Δὲν ἀρνοῦμαι βέβαια ἐδῶ στὸν καθένα νὰ λῆῃ τὴ μνώμη του, κάθε ἄλλο. Ζητῶ ἢ διατύπωσή τῆς νὰ μὴ δεσμεύῃ τὴν ἐλευθερία τοῦ πνεύματος τῶν ἄλλων. Σ' ἕνα πολιτισμὸ ὅπως ὁ δικὸς μας, πού καυχίεται πὼς εἶναι πνευματικὸς ὅταν μάλιστα ἀποτεινώμαστε στοὺς νέους, γιὰτί, ἀντὶ νὰ τοὺς δίνωμε ἔτοιμες ἀπαντήσεις γιὰ τὴ ζωὴ, νὰ μὴν τοὺς δείχνωμε ἀντίθετα τὸ πολύμορφο, τὸ πολύπλοκό τῆς, τὴν ἱερὴ εὐθύνη πού ἔχουν ἀπέναντί τῆς, τὸ χρέος τους νὰ τῆς δώσουν ἕνα ὅσο γίνεται πιὸ βαθύ, πιὸ δικό τους περιεχόμενο; «Ἐπάρχει μπροστὰ σου, λέει στοὺς νέους ὁ κ. Θεοτοκάς, ἕνα πρόβλημα πού δεσπάζει ἢ ἐπισκιάζει ὅλα τὰ ἄλλα: τὸ πρόβλημα τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἐπάρχει καὶ μιὰ ἄμεση λύσι αὐτοῦ τοῦ προβλήματος: ἡ κομμουνιστικὴ Ἐπανάστασι.» Ὅφείλεις νὰ καθορίσεις μιὰ καὶ καλὴ, παστρικά, καὶ τίμια, χωρὶς φόβο καὶ χωρὶς πάθος, ἂν εἶσαι μαζί μὲ τὴν Ἐπανάστασι ἢ ἕναν τίον τῆς καὶ γιὰ ποῖό λόγο. Ἡ οὐδετερότητά σου, σὲ μιὰ τέτοια ὥρα, θὰ κριθεῖ, ἀπὸ κάθε δίκαιο ἄνθρωπο, σὰ λιποψυχία, σὰ λιποταξία, σάν ἄρνησι τοῦ χρέους». Γιατί αὐτὴ ἢ σπουδὴ; Νομίζεις πὼς πρόκειται γιὰ μιὰ μονομαχία πού ὁ καθένας, ἀπὸ τὴν ἀνησυχία πού τὸν δέρνει, βιά-

ζεται να πάρη τέλος ή υπόθεση και κυρίως να ξεκάμη τον αντίπαλόν του. Προτιμῶ πολύ περισσότερο τὰ σοφὰ λόγια τοῦ Φάουστ: - ἐκεῖνος μονάχα ἀξίζει τὴν ἐλευθερία καὶ τὴ ζωὴ πού εἶναι ὑποχρεωμένος κάθε μέρα νὰ τίς καταχτᾷ ξανά. "Ἔτσι περνοῦν τὰ χρόνια τοῦ μόχθου των, τριγυρισμένοι ἀπὸ κινδύνους, μικροί, ἄντρες καὶ γέροι. . . . » Ἡ ζωὴ εἶναι μιὰ ἰσορροπία πού πρέπει νὰ τὴν ἀποχτοῦμε κάθε στιγμή ξανά καὶ μὲ κόπο.

Σ' ἓνα δεύτερο κεφάλαιο, «τὸ πνεῦμα καὶ ὁ Κομμουνισμός», ὁ συγγραφέας προσπαθεῖ νὰ δείξη τὸ μεγάλο κίνδυνο πού ἀπειλεῖ τὸν πολιτισμὸ μας, τὸν Κομμουνισμὸ. Ἐδῶ μοῦ φαίνεται πὼς ἀκολουθεῖ τὸν καλύτερο δρόμο, μ' ὅλο πού καὶ σὲ τοῦτο τὸ σημεῖο προτιμᾷ τίς ἔσχατες λογικὲς συνέπειες τῶν ἀρχῶν τοῦ Μαρξισμοῦ.

"Ὅταν ἔρχονται στὴν πράξη οἱ ἰδέες βέβαια κάνουν πάντα ὑποχωρήσεις, —πολλὲς φορές τόσο μεγάλες πού γίνονται ἀγνώριστες— μὰ αὐτὸ δὲν σημαίνει. Εἶναι δίκαιο οἱ μαρξιστικὲς ἀρχὲς νὰ κριθοῦν σὰ θεωρία καὶ ὄχι σὰν ταχτικὴ δράσης. "Ἄν ἔτσι ἀντικρύσωμε τὴν κοσμοθεωρία τοῦ μαρξισμοῦ βλέπομε πολὺ καθαρά πόσο ἀπελιστικά στενέβει τὸν πνευματικὸ ὄριζοντα τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὸ δείχνει καὶ ὁ κ. Θεοτοκάς.

"Ἄν καὶ ἡ ἐργασία του δὲν ἔχει σκοπὸ νὰ λεπτολογήσῃ, θαρρῶ πὼς γιὰ νὰ δώσῃ ἀκριβῶς πὸ ἀνάγλυψη τὴν εἰκόνα τοῦ κομμουνισμοῦ καὶ γιὰ νὰ δικαιώσῃ περισσότερο τὸ ἔργο του, ὡς δοκίμιο, πὼς θὰ ἔπρεπε νὰ δείξη καλὰ ὡς ποῖο σημεῖο ὁ κομμουνισμὸς εἶναι μιὰ μορφή ἀρκετὰ στενοῦ σχολαστικισμοῦ. Σ' αὐτὸ μᾶς βοηθάει πολὺ ἡ ἐρμηνεία πού δίνει στὴν ἱστορία. Ποτὲ ἴσως στὴν ἱστορία τῆς ἀνθρώπινης σκέψης θεωρία γιὰ τὴ λύση τῶν κοινωνικῶν προβλημάτων δὲν ἦταν τόσο ἀσφυκτικά, τόσο ἀφόρητα δεμένη μὲ τὸ παρελθόν.

Γιατὶ ὁ Κομμουνισμὸς, ἄς μιλήῃ ὅλο γιὰ ἀνατροπὲς καὶ ἄρνηση τοῦ παρελθόντος, ἄς περιφρονῇ τὴν παράδοση, ἄς λήῃ πὼς μόνο τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τὸν ἐνδιαφέρουν, εἶναι δουλικώτατα δεμένος στὸ παρελθόν, μὲ τὸν τρόπο του βέβαια.

"Ἀναχωρεῖ ἀποφασιστικά ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς νομοτέλειας τῶν κοινωνικῶν φαινομένων, τῆς δίνει ἓνα περιεχόμενο καὶ μιὰ ἐρμηνεία, πού μάταια περιμένουν τὴν ἐπιστημονικὴ τους δικαίωση, μετράει ἀπάνω σ' αὐτὰ τὸ παρελθόν κ' ἔπειτα συνάγει τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον. Ἄναγκαστικά, σὰν ἓνα μαθηματικὸ πόρισμα. Πολλοὶ ὑποστηρίζουν πὼς σκοπὸς τῆς διδασκαλίας τῆς ἱστορίας στὰ σχολεῖα, εἶναι νὰ μᾶς βοηθήσῃ μὲ τὴ μελέτη τοῦ παρελθόντος νὰ νιώσωμε καλύτερα τὸ παρὸν. Ποτὲ δὲν ἔγινε πὸ στενὴ ἐφαρμογὴ τῆς γνώμης αὐτῆς, ἀπ' αὐτὴν πού τῆς ἔδωσαν οἱ κομμουνιστὲς. Ἡ μελέτη τοῦ παρελθόντος, μόνο ἅμα γίνεται γιὰ τὸ παρελθόν βοηθεῖ καὶ στὴν κατανόηση τοῦ παρόντος, γιατί μόνο τότε μᾶς δίνει πολὺτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν κατανόηση τῆς ἀνθρώπινης φύσης, πού αὐτὴ μᾶς χρειάζεται γιὰ τὸ παρὸν. Στὰ χέρια τῶν κομμουνιστῶν—παλαιότερα τὸ ἴδιο ἔκαναν καὶ οἱ σωβινιστὲς καὶ γενικά ὅλοι οἱ σχολαστικὰ

δογματικοὶ — τὸ παρελθόν ἔχασε τὴν αὐθυπαρξία του, ὑποδουλώθηκε ἄστοργα στὶς ἀνάγκες τοῦ παρόντος. Τοῦ ζήτησαν πράγματα πού δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ: ἄμεσες λύσεις γιὰ τὰ τωρινά. Ἐνῶ ἡ θεώρηση τῆς ἱστορίας πρέπει μὲ τὸ πολὺμορφὸ της, νὰ χαρίζῃ στὸ στοχαστὴ τὴν ὑπερτατὴ πνευματικὴ ἀπελευθέρωση, κατάντησε στὶς μέρες μας μὲ τὴν ἄστοχη ἐκμετάλλευση πού τῆς γίνεται δυστυχῶς ἀπὸ πολλὲς μεριές, νὰ γεννᾷ σοβαροὺς δισταγμούς, ἂν πρέπει νὰ περιλαμβάνεται στὰ σχολικὰ προγράμματα.

Σ' ἓνα τρίτο μέρος τοῦ βιβλίου του «θέσεις» ὁ κ. Θεοτοκάς ἐπιδιώκει νὰ ἀποσαφηνίσῃ τίς θετικὲς ἀρχὲς ἀπάνω στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ στηριχθῇ ὁ ἀγῶνας γιὰ νὰ σωθῇ ὁ πολιτισμὸς. Ἐδῶ εἶναι πολὺ μετρημένος. ἔχει ἐπίγνωση τῶν κινδύνων τῆς προφητικῆς τέχνης καὶ προτιμᾷ νὰ σταθῇ σὲ γενικώτατες γραμμὲς. Πρέπει νὰ παρατηρήσω ὅμως ὅτι πολὺ τὸν ἀπασχολεῖ τὸ οικονομικὸ πρόβλημα. Δηλαδή πάρα πάνω ἀπὸ ὅσο πρέπει. "Ὅτι τὸ οικονομικὸ πρόβλημα εἶναι σοβαρὸ καὶ κάθε γενιὰ πρέπει νὰ τοῦ δίνῃ τὴ λύση πού θὰ τὴν ἐξυπηρετῇ καλύτερα, γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ, δὲν πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀμφισβήτηση. "Ὅλοι οἱ ἄνθρωποι πρέπει νὰ ζοῦν ἀνθρωπινά. "Ὅτι ὅμως ἡ λύση τοῦ οικονομικοῦ προβλήματος θὰ φέρῃ τὴ λύση καὶ τοῦ γενικοῦ, τοῦ κοινωνικοῦ, ὅπως πιστεύουν οἱ κομμουνιστὲς, ἢ ὅτι αὐτὸ εἶναι τὸ κατ' ἐξοχὴν πρόβλημα, ἢ ἓνα ξεχωριστό, μέσα στὰ ἄλλα, πρόβλημα, αὐτὸ εἶναι ὅτι ἐγὼ θὰ ὀνόμαζα ἠθικὴ κρίση καὶ κίνδυνο τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἀπὸ αὐτὸν εἶναι ἀνάγκη, ἀνάγκη ἐπιτακτικὴ νὰ λυτρωθοῦμε.

B. ΤΑΤΑΚΗΣ

«Ἐφήμερα»: Γ. Κοτζιούλα.

"Ὁ κ. Γ. Κοτζιούλας εἶναι μιὰ σκέψη δημιουργικὰ κριτικὴ. "Ὅτι πλησιάζει τὸ κατακτᾷ ὀλόκληρο. Εἰσχωρεῖ στὸ βῆθος του καὶ ἀποκαλύπτει αὐτὸ πού κρύβει μέσα του. Δὲν ἀρκεῖται νὰ κοιτάξῃ τὰ πράματα ὅπως ἓνας ἀπλοῦς θεατῆς. Πάντα ἀναζητᾷ ἐκεῖνο πού ὑπάρχει πέρα ἀπ' αὐτά. Σπάνια συναντᾷμε τέτοιες φύσεις, πού ἔχουν τὴν ἐξαιρετικὴ ἱκανότητα νὰ γνωρίζουν τὴ μυστικὴ ζωὴ τοῦ κάθε τι πού εἶναι ἔξω ἀπ' αὐτές, ὡσὰν νὰ ἦτανε κάτι τοῦ δικοῦ τους ἐσωτερικοῦ κόσμου καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν μαζί του κατὰ ἓναν τρόπο ἰδιαιτέρου. "Ὁ κ. Κοτζιούλας ἔχει αὐτὴν τὴν ἱκανότητα πάρα πολὺ ἀνεπτυγμένη. Εἶναι ἓνα πνεῦμα σπάνιο. Διεισδύει στὸ ἄγνωστο, προχωρεῖ πέρα ἀπὸ τὸ ὑπαρκτὸ καὶ ἀποκαλύπτει ἐκεῖνο πού οὔτε τὸ εἶχαμε ὑποθέσει. Εἶναι ἓνας δημιουργός.

Τελευταῖα κυκλοφόρησε μιὰ μικρὴ συλλογὴ ποιημάτων μὲ τὸν τίτλον «Ἐφήμερα». Μὰ τὰ «ἐφήμερα» αὐτὰ ποιήματα κλείνουν μέσα τους μιὰν ὀλωσδιόλου ἰδιαιτέρη ἀτμόσφαιρα, ἔχουν κάτι τὸ χαρακτηριστικὰ δικό τους, εἶναι ἀληθινὰ ποιήματα. Μπορεῖς σὲ κάθε στίχο νὰ συναντήσης τὸν ποιητὴ μέσα σ' ὅλη τὴ σεμνότητά του, πού ἀφήνει τόσο λεπτά

νά αναδίνεται το ξεαίσιο άρωμα μιᾶς ψυχῆς πού ξέρει καρτερικά νά ὑποφέρει αὐτό πού τή βασανίζει. Κάθε συναισθηματισμός νομίζεις μετουσιώνεται σέ μιᾶ ὑπέρτατη σοφία καί φρόνηση κάτω ἀπ τὸ μαγικό φῶς τοῦ στοχασμοῦ. Καί ἡ συγκράτηση αὐτή, ὁ εἰρωνικός τόνος κάποτε, δίνον, μοῦ φαίνεται, μιᾶ τραγική νότα, σ' ὅλη αὐτὴ τὴν ποίηση. Μὰ τὸ ἐσωτερικό δράμα μόλις μαντεύεται. Τόσο κυριαρχεῖ τὸ μέτρο καί ἡ ἁρμονία. Ὅλα μᾶς ἔχουν ἀποκαλυφθῆ, ὁ πόνος, ἡ ἀπογοήτευση, ἡ ἰδέα τοῦ θανάτου, ἡ χαρά, ὁ ἔρωτας, μέσιν στήν πιὸ ἐξευγενισμένη μορφὴ τους, ὡς ἂν νά ἔχουν διυλισθῆ καί γυμνωθῆ ἀπ' ὅ,τι ἦταν περιττό, κοινό, ἢ ψεύτικο. Λαξεύθησαν τόσο, ὥστε πῆραν τὴν πιὸ τέλεια ἔκφραση. Ὑπάρχουν στίχοι πού ἀσφαλῶς φθάνουν σὲ κλασσική ἀριότητα. Πουθενά ὁ λυρισμός δὲν ἔχει ἐκεῖνο τὸ πρωτόγονο, τὸ ὀρμητικό, τὸ μεγαλόστομο. Ὅλα μετουσιώνονται κάτω ἀπ τὴν εὐεργετική παρουσία τῆς σκέψης τοῦ ποιητῆ, πού ξέρει καλά ποιὸς εἶναι ὁ προορισμός τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου.

Ἐκεῖνο ἀκόμα πού μᾶς σταματᾶ εἶναι ὁ βαθιὰ ἀνθρώπινος τόνος, πού κυριαρχεῖ σ' ὅλα τὰ ποιήματα. Παντοῦ ὑπάρχει ὁ ἀνθρώπος, ἀλλὰ ὁ ἀνθρώπος πού νίκησε τὸν ἑαυτό του καί ὑψώθηκε πάνω ἀπ' αὐτόν.

Ὁ κ. Κοτζιούλας εἶναι ποιητής. Κουρασθήκαμε πὰ νά διαβάσουμε στίχους καί μόνο στίχους. Θέλουμε ἕναν ποιητῆ. Ὅταν τὸν βρῖσκουμε, ἡ ψυχὴ μας γιομίζει ἀγαλλίαση.

ΣΤΕΛΙΟΣ ΞΕΦΛΟΥΔΑΣ

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Γ. Ἀγγ. Ἀθήνα—Τὸ διήγημά σας δὲν ἔχει τὴν τελειωμένη ἐκείνη ἔκφραση, πού χρειάζεται στὸ περιεχόμενό του, πού θὰ ἔπρεπε κι αὐτὸ νά ἔναι ἀπαλλαγμένο ἀπ τὸ ρομαντικό του φόρτο. Δοκιμάστε κάτι ἄλλο ὄχι τόσο πολὺ προσωπικό. **Ρ. Βαρ.** Ἐνταῦθα—Τὸ πεζογράφημά σας ἀρκετὰ λεπταίσθητο. Θὰ δημοσιευθῆ. **Δ. Γαλ.** Ἀθήνα—Θὰ δημοσιεύσουμε στὸ προσεχές τὸ ἔνα. **Θ. Ρητ.** Φλώρινα—Ἦταν ἀργὰ γιὰ νά προστεθῆ ἡ ἀφιέρωση. **Τ. Γκοσ.** Λέχοβο—Κάποιο θὰ δημοσιευθῆ στὸ προσεχές.

ΕΙΔΗΣΕΙΣ

* * *Διαλέξεις τῶν εκπαιδευτικῶν.* — Μιὰ ἀνακοίνωση τοῦ κ. Ἰ. Σιούλα σχετικὰ μὲ τὴν ἱστορία σὰν ἐπιστήμη καί σὰν μάθημα ἔδωκε ἀφορμὴ γιὰ μιᾶ ἀρκετὰ ζωνερὴ κίνηση. Σὲ ἀλληπάλληλες συγκεντρώσεις τους—τις ὁποῖες τίμησαν καί καθηγῆται τοῦ Πανεπιστημίου μας, οἱ εκπαιδευτικοὶ ἄπλωσαν τὸ θέμα, πού παρουσίασε ὁ κ. Σιούλας, γιὰ μιᾶ λεπτότερη ἔρευνα τῶν ἐπιμάχων σημείων του χωρὶς ἐννοεῖται νά ὑπάρχει ἐλπίδα ἢ ἔρευνα αὐτὴ νά καταλήξῃ κάπου. Δὲ φταῖμ' ἐμεῖς πού τὸ λέμε αὐτό, μὰ τὸ ἀνθρώπινος μυαλό, πού χαρακτηρίζεται γιὰ τὴν περίεργη ἰδιότητά του νά δίνει πάντα τέτοιες λύσεις, πού θὰ δημιουργοῦν νέα προβλήματα.

* * Στις 3 Ἀπριλίου, στήν αἴθουσα τοῦ Λ. Πύργου δόθηκε μ' ἐπιτυχία ἡ *φιλολογικὴ πρωινὴ* τῆς κ. Τζιούλας Ἀμπελά Τερέντσιο. Εἰσιωγικὴ ὁμιλία γιὰ τὰ ἐκατόχρονα τῆς Ἑλλ. ποιήσεως ἔκαμε ὁ κ. Α. Μισιολόγλου.

* * Στις 16 Ἀπριλίου, στήν ἴδια αἴθουσα, δόθηκε ἀπὸ σκηνῆς μ' ἐπιτυχία τὸ δύσκολο ἔργο τοῦ Ibsen «*Οἱ βρικόλακες*» μὲ σκηνοθετὴ καί διδάξαντα τὸν κ. Κ. Κροντηρά, καθηγητῆ στὸ «Ἑλληνικὸ Ὁδεῖο».

* * Στὴν *ἐκθεση τοῦ βιβλίου*, πού διοργανώθηκε τελευταῖα στὴν Ἀθήνα, κοντὰ στὰ ἄλλα ὁ Ἐκδοτικὸς Οἶκος «Πυρσὸς» ἐξέθεσε καί τὰ ἔργα τοῦ κ. Στ. Ξεφλούδα.

* * Ξαναεκδίδεται τὸ Μάη τὸ γνωστὸ λογοτεχνικὸ περιοδικὸ «*Ὁ Λόγος*» ὑπὸ τὴ διεύθυνση τοῦ ποιητῆ κ. Μιχ. Πετρίδη.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ

- ΧΡ. ΛΕΒΑΝΤΑ «*Ο Ίσιος δρόμος*» (διηγήματα) Έκδ. «Νέου Καιρού», Πειραιάς, 1932.
- ΧΡ. ΠΥΡΡΑΣΟΥ «*Φιλικά και Φιλημέτα*» (ποιήμ.) Αθήνα, 1932.
- ΛΙΔΙΚΑΣ ΝΑΚΟΥ «*Η ξεπάρθενη*» (διηγήματα) «Πυρσός» Αθήνα, 1932.
- ΡΙΤΑΣ ΜΠΟΥΜΗ «*Τὰ τραγούδια στην αγάπη*» Έκδ. Άρ. Μανρίδη, Αθήνα, 1930.
- Π. ΠΕΦΑΝΗ - Κ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ «*Νεκρικοί Διάλογοι*», Λουκιανού (μετάφραση), Θεσσαλονίκη, 1932.
- ΕΥΓΕΝ. ΚΛΕΜΑΝ «*Κωστής Παλαμᾶς*» μετάφραση Ι. Παπαγιωτοπούλου. «*Εστία*», Αθήνα.
- Π. ΤΣΑΛΛΗ «*Τὸ δοξασμένο Μοναστήρι*» Θεσσαλονίκη 1932.
- ΘΕΟΔΩΡΟΥ ΞΥΔΗ : «*Ο Παλαμᾶς*» «*Εστία*» 1932.
- «*ΜΕΛΕΤΗ-ΚΡΙΤΙΚΗ*» μηνιαίο περιοδικό. Τεύχος 2, Μάρτιος, Αθήνα, 1932.
- «*ΕΒΔΟΜΑΣ*» εβδομαδιαία εικονογραφημένη επιθεώρηση Διευθυντής Ντόλης Νίκβας.